

הסכמות רבי יהונתן אייבשיץ ורבי יעקב עמדין

במאמר מאלף על הסכמותיהם של גדולי התורה בדורנו, נאמר בין השאר: "מקריאת מספר רב של הסכמות משל חכם מסוים ניתן ללמוד על צדדים שונים בדמותו. כגון: תכונותיו האישיות, פעילותו היומיומית, דעותיו בנושאים שונים, וכדומה."¹ אין ספק שדברים אלו נכונים גם לגבי הגאונים רבי יהונתן אייבשיץ (מכאן ואילך: רי"א) ורבי יעקב עמדין (מכאן ואילך: רבינו יעב"ץ). לכן החלטנו לאסוף כאן - באכסניא אחת - כל הסכמותיהם של רי"א ורבינו יעב"ץ. ההסכמות פזורות ביותר מעשרים ספרים אשר לא קל להשיגם, ולכן תקוותינו שהקורא ירוויח מעצם איסוף החומר. לא עלינו להסיק כאן את המסקנות שיש להסיק מתוך החומר, את זה נשאיר ביד קורא המאמר. ובכל זאת פטור בלוא כלום אי אפשר, ונעיר על כמה פרטים בהערות, למען ירוץ הקורא בו. ההסכמות סדורות כפי סדר כתיבתן, ולא כפי סדר הופעתן בדפוס.

* * *

---

¹ אהרן ארנד, "הסכמות לספרי קודש בדורנו," עלי ספר יח (תשנ"ו), עמ' 168.

הסכמות רבי יהונתן אייבשיץ

- א -

מקום ותאריך ההסכמה: פראג, א' ניסן תצ"ז.
שם הספר: גאון צבי לר' צבי הירש הורוויץ,² פראג, תצ"ז.
מהות הספר: חדושים על ש"ס.

שאר המסכימים: ר' ישראל איסרל אב"ד בריסק; ר' זכריה מענדל אב"ד הוראדנא;
ר' שמואל שמעלקא אב"ד קראקא; ר' אשר גינצבורג אב"ד פינסק; ר' יצחק אייזק
הלוי אב"ד לובלין; ר' יהושע העשל אב"ד ווילנא; ר' מאיר הלוי איש הורוויץ אב"ד
טיקטין; ר' מאיר ב"ר יצחק אב"ד אייזנשטאט; ר' משה יעקב מקראקא אב"ד
אפטא.

אלה דברי המפורסם הגאון מוהר"ר יונתן מק"ק פראג

הדור אתם ראו הנה בא לכאן ובגבולינו עבר מה טיבו של עובר הלזה איש
פלוני, כאן היה וכאן נמצא, כאורח הנוטה ללון בעמקה של הלכה ה"ה הרב
המופלג מוהר"ר בער נר"ו, וידיו לאל אמונות להוציא בדפוס בטעם לשבח
המגיע לכתבים מאבותיו הגאונים ז"ל ה"ה שהיו מפורסמים בתורה ויראת
חטא, והן הצליח ועשה פרי שנדפס בהידור ועיטור סופרים ומלאכתו נאה ואין
בו דלם,³ ורבו נושיו שהרצו לו מעות בעת דוחקו לצורך הדפוס ולתת לכתב
מוצא בתוחלת ממשכת שאחרי נמכר גאולה תהיה לו לקבוץ אל יד במרובה
מדת תשלומיו, וכעת תוחלתו נכזבה כי ספריו מנוחים צבורים בקרן זוויות ואין
קונה כפי הראוי, ולזאת הוא כיונה פותה אין לב ודוב שכול, ולהיות גם זולת
ספריו הנ"ל מפאת עצמו ראוי לקירוב ועזר וסעד בכל אפשרי כי הוא אדם גדול
בתורה ויראה, חשבתי למשפט לשים פני כחלמיש לבוא במגילת ספר לאמר
שמעני אחי ואת אחיי אני מבקש בבקשה עבורו עזר תעזרו אותו בכל יכולתכם,
ומכחכם שוחדו בעדו להיות לו לעזר וסעד, פתוח תפתחו ידיכם ליקח מאתו
ספריו במחיר לפי כבוד הנותן ומקבל וכבוד הגאונים מחברים הנ"ל, והלא
מצער היא אצל כל איש אשר ברכו ה' בנכסיו ותחי נפשו נפש יקרה כמותו
ירבה בישראל והיה מעשה צדקה שלום בתורה עבודה ג"ח, דברי המעתיר יום
א' ניסן תצז"ל,

יהונתן בהרב המנוח מוהר"ר נתן נטע זלה"ה

* * *

² מגדולי ליטא. עיין עליו בשם הגדולים השלם (בעריכת ר' מ"מ קרענגיל), ירושלים, תשל"ט, ח"א, עמוד 167. רי"א גם הסכים לספרו אספקלריה המאירה, עיין למטה הסכמה ח.

³ עיין פסחים נז., וברש"י שם.

- ב -

מקום ותאריך ההסכמה: פיורדא,⁴ כ"ו אדר שני תק"ב.

שם הספר: **בחינות עולם** לר' ידעיה הפניני הבדרש"י [עם תרגום בלשון אשכנזי], זולצבאך, תק"ד.

מהות הספר: ספר מוסר ומחשבה.

שאר המסכימים: אין מסכימים אחרים [והסכמת רי"א נדפס בדף השער].

הסכמת החכם הכולל הרב הגאון הגדול המפורסם

מוהר"ר יהונתן נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק מיץ

בעברי פה ק"ק פיורדא, ואני בבית אכסניה של תורה הקצין ונגיד פ"ו מחותני התורני המופלא מהור"ר זכריה קליף יצ"ו, שיחרר פני המשכיל ואלוף ר' אייזיק שי' הנקרא ר' אייזיק מדקדק להיות ידי תכון ולהסכים להדפיס ספר בחינות עולם ופתרונו בלשון אשכנזי, ואמת כי מאוד געלה נפשי בספרים אשר מתחדשים ממש חדשים לבקרים חמרים חמרים ואין טעם בריר חלומות,⁵ ושתיקותם יפה מדיבורם, והמה לבית ישראל לאבן מעמסה וטורח, והמדפיסים שמהו רק לקורדם לאכול הימנו ולתבוע על ידם חלקם בפה, אך ספר הלזה, אשר מחברו היה שלם במושכלות וכרוך אחרי דברי הרמב"ם בכל מליצתו ומוסרו והוטבעו אדניו בגדר דברי קהלת, חשבתי כי ראוי ויאה לחלקם ביעקב ולגלות בו אוזן המוני עם ונשים למען ישכילו לירוא את ה' מבלי לכת אחרי ההבל, וביותר צריך כעת אשר בעו"ה רבו המוני עם ונשים לעיין תמיד בספרי זכרונות וחידות מיני קדם כולם בנוי על קו תוהו ורוב ענינם דברי חשק וזימה והן המפריעות האדם עבודת ה', ואם כן יותר טוב לדרוש מעל ספר הכלול בדעת והשכיל ומוסר כאשר ראו האומות יופי מראהו והעתיקו אותו בלשון לטיי"ן⁶ וצרפ"ת,⁷ גלל כן הסכמתי עם מדפיס הנ"ל ומלאכתו מלאכת שמים, וכל מן דין דפס"ת מרובה תדפוס,⁸ ויהיה לבית ישראל למקור נפתח ביראת ה', וזו ואין צריך לומר זו שמי ומי אשר יבוא לדפוס במתכונתו תוך שמונה שנים רצופים

⁴ רבינו מעולם לא כיהן בפיורדא, אלא בדרכו מפראג למיץ בשנת תק"ב התאכסן בפיורדא, כדלהלן.

⁵ על פי איוב ו:ו.

⁶ על ידי: Allard Uchtmann, Leiden, 1650.

⁷ על ידי: Philippe Aquinas, Paris, 1629.

⁸ על פי לשון חז"ל: תפסת מרובה [לא] תפסת.

מיום גמר הדפוס הנ"ל, שהוא בכלל ארור משיג גבול רעהו ולקי' בארור ולטרקי' חוי' דרבנן, ולשומעים יונעם ויחולו עליהם ברכות טוב, דברי החותם יום א' כ"ו אדר שני תק"ב לפ"ק,

הקטן יהונתן בהר"ב המנוח מוהר"ר נטע ז"ל ה"ה, חותם פה פיורדא ורגלי כוננו ללכת לק"ק מיץ ואגפי' לתורה ותעודה.

* * *

- ג -

מקום ותאריך ההסכמה: [מיץ],⁹ כ"א אייר, תק"ב.

שם הספר: **תורת ה' תמימה: תקון סופרים**, אמשטרדם, תקי"א.

מהות הספר: חומש עם נוסח מדויק.

שאר המסכימים: ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג; ר' יחזקאל קצנאליבויגן אב"ד אה"ו; ר' אריה ליב אב"ד אמשטרדם; גדולי רבני פראג והסביבה: ר' משה יצחק שפירא,¹⁰ ר' שמחה כהן פאפרש, ר' מנחם מענדיל לאנדסופר, ר' אברהם פאסעלבערג; ר' דוד רא"פ הומבורג אב"ד רודניץ.

הקדמות והסכמות¹¹

זאת אומרת ודא תהיה למיקם לפני כל חכמי הדור וגלוי לכל העם, להיות כי ראינו בעו"ה קלקל השעה בהדפסת ספרים ספרי חומשים אשר אין נקי בלי שגיאה וטעות רבים ומלאכה נמבזה בוקה ומובלקה בטעמים נקודות, נקודה מרובה על הכתב הראוי כפי המסורות מחז"ל איש מפי איש עד הל"מ והוסיפו וגרעו וקלקלו, ואף כי כבר הרב מאיר עיני ישראל מהר"ם די

⁹ אם כי אין זכר בהסכמתו איה נכתבה, ידענו מן התאריך שנכתבה במיץ. שהרי רבינו עוב פראג בסביבת חודש שבט שנת תק"ב (עיין אגרת מחלת לר' בצלאל ברנדיס, עמודים 1-37, נדפס בקבץ על יד ח [תרנ"ח]). משם נסע לאייבשיץ במורביה על קבר אבות, ומשם הגיע לפיורדא באדר שני תק"ב, כפי שעולה מהסכמה ב. משם נסע למיץ הקרובה, ובוודאי הגיע לשם לפני פרוס חג הפסח שנת תק"ב, והסכמתנו נכתבה בחודש אייר שנת תק"ב. זאת ועוד, בהסכמתו הסמוכה של ר' דוד רא"פ הומבורג, שנכתבה בשנת תק"ב, נאמר במפורש: "רק מי ראה יצאו אלו אנשי השם את שני המאורות הגדולים הרב הגאון הגדול המופלג בדורו מוהר"ר יהונתן מפראג אב"ד דק"ק מיץ יע"א והמחבר לטהור הרבני המופלג מוהר"ר מענדלי נר"ו אשר נקבו בשמותם לעיל, ולא יצא."

¹⁰ הוא חותן רבינו, אב"ד ליסא, ואח"כ אב"ד בומסלא, ורב המדינה בכל ארץ פיהם.

¹¹ הסכמה זו הושמטה מרוב העותקים של ספר תורת ה' תמימה: תקון סופרים שראיתי. כנראה, הספר יצא לאור באמשטרדם מיד לאחר שפרצה המחלוקת בין רי"א ורבינו יעב"ץ (בחודש שבט, תקי"א), ואולי הושמטה ע"י ר' אריה ליב, שכיהן אז כרבה של אמשטרדם, ועמד לצד גיסו רבינו יעב"ץ.

ליזאני¹² עמד לסקל המסילה ויגע וטרח בעזר ה', ומן השמים הסכימו על ידו המרבה לבדוק בספרים ישנים וגם חדשים לתקן ספר תורת ה', וחיבר ס' אור תורה לילך אחריו כל הסופרים סת"ם ומדפיסי ספרים, אך תוחלתו נכזבה עד כעת כי מונח בקרן זוית כי לית דמשגח ביה לעשות כמתכונתו כוונים למלאכת השמים,¹³ ובפרט כי במקומות רבים מספרו צריך פירוש לפירושו, וגם אדני ספרו הוטבעו על שני חומשים דפוס ווינציאה¹⁴ ובהעדר הספרים ההם להיותם בלתי נמצאים סגר עלינו המדבר, ומכוון בספרו ואורו באור תורה בלתי יהל וטמון באש כי לא ידענו מה היה לו ואיזה דרך יכשר, אף כי איזה מקומות שהניח מהר"ם הנ"ל מקום להתגדר, ונחנו כננס על ענק מצאנו ואנה ה' לידינו לבררו ולהעמידו על תלה, כמו נון הפוכה בפרשת ויהי בנסוע וכו' וכדומה, ומלבד שהמדפיסים כ"י וכך הוסיפו למעול בקדשי שמים בטעות חדשים לבקרים עד שנאמר כי מתת אלקים בתקנת הדפוס שיהיה הספרים מצויים ללומדי תורה בנקל קלקלתם, ויש רעה שירבה הכותבים ספרים דקדקו ביותר כאשר העיר הרב מהר"ם הנ"ל שראה חומשים כ"י שהיה מגיע שכר כתיבה לכמה מאות זהובים ועלה בידם ליישר העקוב, ולעומת זה כעת בדפוס שדמיה מועטים וטעותיו מרובה ברוב השגיאה וטבע הדפוס, וזאת לא זאת אף כי קמו מחדש חכמים בעיניהם בחכמת הדקדוק ויחשבו כאלו הם חבר למסורות,¹⁵ וכפי חכמתם ודעתם בדקדוק יזמו להגיה להחליף ולהמיר בטעמים ונקודות ולשונם יגבירו ושפתם אתם כאלו רשות נתונה להם, ואינם משגיחים על רוב הספרים, ולא זו הדרך הישרה שיבור לו האדם ומעולם לא דרכו בו הראשונים הרד"ק וסייעתו וביחוד מהר"ם הנ"ל כנראה בספרתם, וכל העושה על פי שכלו מחכמתו מהפך דברי אלקים והוא דקדק עניות של תורה, ותורה חתומה ניתנה מבלי לשנות בו אפילו תג א' בכל ראיה משרשי הדקדק, כי יסודו של דקדק הוא ללמד בני יהודא צחות ושפה ברורה ושרשו מאם לבינה אם למסורות כפי אשר מצאנו ראינו בתנ"ך לילך אחריו, ולא יהיה יפה כח הבן משל אב לומר הרי זה בה ללמד ונמצא למד, וע"כ רבו גם רבו הרבה יוצאים מהכלל כאשר יעידו המדקדקים, ואין לנו

¹² הכוונה לר' מנחם די לונזאנו, בעל מחבר ספר אור תורה על עניני מסורה הנוגעים לנוסח ספר התורה, הלכה למעשה.

¹³ על פי ירמיהו ז:יח.

¹⁴ מקראות גדולות, דפוס בומבירגי, ויניציה, רפ"ה, וזאת התורה אשר שם משה, חומש בפורמט קטן, דפוס בומבירגי, ויניציה, ש"ד.

¹⁵ יתכן שהכוונה למדקדק ר' שלמה זלמן הענא (1687-1746) שמפורסם, בין השאר, בעד זיופיו בעניני מסורת התנ"ך. עיין לוח ארש לרבינו יעב"ץ (בעריכת ר' דויד יצחקי ועם מבוא מר' יעקב יוסף שכטר), ירושלים, תשס"א, עמודים 1-66.

אלא לחפש ברוב ספרים ודברי קדמונים ולילך אחריהם ואחרי רבים להטות, ולהיות כי טעמים ונקודות כתורתנו מלבד כל קוץ יש תלי עולמות אף בשנות הדבר ישתנה המכוון ולפעמים מהיפוך להיפוך ושמים אור חושך, אמרנו מה נעשה לתורתנו לבל יהיה למכשול ולפוקה, וזאת שעלה על רוחנו להגיה חומש אחד תכלית הדיוק בהסכמת חכמי הדור הבקיאים ולהדפיס כמתכונתו חומש מוגה ומנופה בבחינות רבות לבל יראה ובל ימצא בו אפילו טעות אחד, ואח"כ לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, ובהסכמת כל חכמי הדור יהיה הדת נתונה לבל ידפיסו הספרים מכאן ולהלאה כ"א על פיו, וכל הקוראים על פיו יטיפו מילתם ויהיה ליהודים אורה ואבן פינה שכולם אליו יפנו, ויהיה אורה לצדקה ולא יהיה עוז תורתנו נחלק לקוראים רבים זה בכה וזה בכה, אך אם כי הדבר נאות בעצמותו וכך יפה לנו וכך חובתנו, מ"מ לזה צריך סך מסוים להוצאת הדפוס אף כי לית ביה חסרון כיס כי בגמר הזבח לבלי ספק יקפצו עליהם זבינא, ולפחות בכל כנסיות של ישראל א' וא' למצוא חשבון מצטרף לחשבון גדול שיהיו מעות הוצאה נגבה כפלי כפליים לתושיה, אך צריך הלויה לשעה עד כי יגמר הדבר בכי טוב, ולזאת אמרנו באגרת בקשה מן כל נדיבי עם אלקי אברהם הזליו זהב מכיס¹⁶ לצורך מצוה ולבבם נפחה עלי שורשי נדיבות לבנות בה"כ ולכתוב ס"ת וכדומה להיות ממציאות מעות לצורך שעה בהלויה החוזרות בעיניה בלי נזק ופחת כלל, ובודאי כי חיוב למכור ס"ת ובה"כ לצורך מצוה כזו¹⁷ אף כי הבא למלוך שמורין לו כן להלות מעות צדקה ומעות מעשר לצורך מצוה זו, וכסף ישיב לבעליו והקרן קימת לעה"ב ופירותיה לעה"ז בהאיר נר תמיד לפני ה' באור תורתו להעמיד נס לעמים ובית יעקב ילכו באור ה' ותורתו מבלי שכולה, דברי המדברים ומעתירים בעבור עמוד התורה להגדיל תפארתה להראות העמים יופיה אשר תהיה מנוקה מכל מום ודופי, חותמים יום ד' א"ך אייר תקב"ל,

יהונתן בהר"ב המנוח מוהר"ר נתן נטע זלה"ה, מנחם מענדיל בהר"ב המנוח מוהר"ר יונה ל"ס זלה"ה.¹⁸

* * *

¹⁶ על פי ישעיהו מו:ו.

¹⁷ לפנינו פסק הלכה תוך אגרת הסכמה. ועיין שו"ע או"ח סימן קנ"ג:ב והמפרשים. ודברי רבינו כאן מרפסן איגרי.

¹⁸ ר' מנחם מענדיל, בנו של הגאון ר' יונה לאנדסופר, היה מגדולי תלמידי רבי אברהם ברודא ורבי קראקויער, וכיהן כדיין מורה שוה בפראג. עיין חלוקי אבנים לר' יצחק דוב פעלד, ירושלים, תשמ"ו, עמוד 413.

- ד -

מקום ותאריך ההסכמה: מיץ, כ"ט תשרי תק"ד.

שם הספר: **בית הלל** לר' הלל ב"ר מרדכי מטיסמניץ, פרנקפורט דאדר, תק"ד.

מהות הספר: פלפולים עה"ת.

שאר המסכימים: ר' אלעזר רוקח אב"ד אמשטרדם; ר' אליעזר ליפשיץ אב"ד נייא וויט; ר' יהודא ליפשיץ אב"ד ראטרדם; ר' מנחם מנלין אב"ד קאבלעניץ.

הסכמת הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר יונתן אב"ד דק"ק מיץ

התורני המופלא מוהר"ר הלל במוהר"ר מרדכי מק"ק טיסמניץ בא לכאן וספרו אשר כתב לפי סדר הפרשיות בידו, ושיחר פני להסכים לדפוס אותו להיות לתועלת לנערים ובחורים, ולהיות כי כבר גמרתי בלבי מבלי ליתן הסכמה לשום מדפיס ספר חדש יהיה מי שיהיה, לא יכולתי להשלים רצונו ובפרט כי אפשר להתקיים ע"י אחרים רבנים אשר הם מסכימים בסמיכה כל דהוא, אך מכל מקום תהיה מליצתי יערב לפני כל נדיב ומדפיס לתמכו בימינו ולהחזיק במעוזו יאמר שלום לו ולספרו הנ"ל ליתן לו אומץ שיוכל להוציא מחשבתו לדברי תורה לפועל, דברי המעתיר וחותרם יום ה' כ"ט תשרי תק"ד לפ"ק,

הקטן יהונתן חפ"ק מיץ ואגפ"י.

* * *

- ה -

מקום ותאריך ההסכמה: מיץ, ט"ו כסליו תק"ה.

שם הספר: **רבינו אשר ז"ל עם פירוש מעדני יום טוב** ודברי חמודות לבעל תוספות יום טוב, פיורדא, תק"ה.

מהות הספר: פירושי ש"ס והלכה.

שאר המסכימים: ר' ברוך כהנא רפאפורט אב"ד פיורדא; ר' אריה ליב רפאפורט אב"ד הייצפעלד במדינות ווירצבורג.

הסכמת הגאון הגדול המפורסם בדורו

מהור"ר יהונתן נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק מיץ

מרחוק נראה אלי בכתב האלוף התורני הר"ר צבי ובנו הר"ר חיים מדפיסים מק"ק פיורדא יצ"ו להיות ידי תכון עמם להסכים להדפיס מחדש ספר

הנחמד ומפואר שחיבר הגאון רבן של ישראל מהור"ר י"ט ליפמן ז"ל בעל מחבר תוספות י"ט אשר שמינה לחמו וכו' בלחם של תורה בחיבורו על הרא"ש למס' ברכות חולין נידה בכורות והלכות קטנות, ובשומעי חדאי נפשי כי ספרים הנ"ל כמעט ספו תמו ברב ימים וחדלו פירושים הנ"ל מקרב ישראל, והאיש אשר לבבו פונה מפלפל של שוא והבל ובתורת ה' חפצו ללמוד ע"מ לעשות ולהבין דבר ה' זו הלכה והוגה בדברי רבינו הגדול הרא"ש ז"ל אשר הוא לנו לעינים ומורה לצדקה בדברי הש"ס ילאה, ובכמה דברי יהיו לו כספר החתום אם לא יהיה לו ספר הנחמד מלא חמודות הנ"ל אשר מברר כל ספיקות מפרק קושי' מסקל כל טעות ושגיאות אשר נפלו בו במקרה, ובאמת כבר החלנו בשנת תפ"ה¹⁹ להדפיסו בפראג המעטירה, והוצאתי מכיסי הוצאות רבי' אך לא עלתה בידי כי עם על מס' ברכות,²⁰ אבל המדפיסים הנ"ל רצונם רצוי להדפיס כל הכרך הנורא הזה, ובזו לחם אבירים יאכלו אנשים השוקדים על התורה והאוכלים למעדנים ישוטטו בחוצות לבקש דבר ה' וימצאו, לזאת אמרתי עם הספר ישר כחם וחילם ויהי כן ה' עמם ויהא רעוא שיהיה מלאכתם מלאכת שמים נגמר בקרוב מבלי שטנה ושכולה, ואת זה לעומת זה אשר תוקף גזרתי על כל מדפיסים אחרים בכל אתר ואתר שיהיו ידיהם אסורים ונחושתיים עשרה שנים מיום גמר הדפוס הנ"ל להדפיס ספר הנ"ל הן כולו או מקצתו ע"י עצמו או ע"י אחרים בגירי דילהון למען שלא יהיו שלוחי מצוה ניזקין, והעובר על זה יטרקיה חויא דרבנן דלית ביה אסוותא ויהיה בכלל ארור משיג גבול רעהו, כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה חותם יום ו' ט"ו כסליו קול התור' תשמיעו לפ"ק,

הק' יהונתן בהר"ב המנוח מהור"ר נטע זצ"ל ה"ה, חפ"ק מיץ ואגפי'. [וחירות השררה יר"ה במקומה עומדת לכל דבר.]²¹

* * *

¹⁹ הספר נדפס בשנת תפ"ח, עיין בהערה 20.

²⁰ על ש"ס דפוס פראג שנדפס תחת חסותו של רי"א, עיין מאמרי "פירוש הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל לקצת אגדות ממסכת ברכות, " אור המזרח כט (תשמ"א), עמודים 418-428, והנסמן שם בהערות. מהלשון של הסכמתנו כאן, משמע שרי"א לא התערב אלא בהדפסת מסכת ברכות. וכבר עמד על זה ר' דוד ליב צינץ, גדולת יהונתן, ח"א, פיעטרקוב, תר"ץ, עמוד 13, הערה 32.

²¹ שורה זו נוספה ע"י הצנזור או ע"י העורך לכל ההסכמות שנדפסו בספר הרא"ש הזה.

- 1 -

מקום ותאריך ההסכמה: מיץ, ער"ח תמוז תק"ו.

שם הספר: **אשל אברהם** לר' אברהם ברודא, פרנקפורט דמיין, תק"ז.

מהות הספר: חדושים על ש"ס.

שאר המסכימים: ר' יעקב יהושע אב"ד פרנקפורט דמיין; ר' יחזקאל קצנאילנבוגין אב"ד אה"ו; ר' דוד ישראל עטיאס ור' יצחק חיים ן' דנא די בריטו מחכמי הרבנים הספרדיים באמשטרדם; ר' שמואל הילמן אב"ד מנהיים.

הסכמת וגזירת חרם מהגאון הגדול המפורסם

אב"ד ור"מ דק"ק מיץ יע"א

ותבט עיני בשורי ותשמענה אזני קול קורא מרחוק נראה לי מהמופלא נבון לחשים בנן של קדושים כמוהר"ר שאול נר"ו בן המנוח ה"ה הרב המופלא נר ישראל כמוהר"ר משה ז"ל בן להגאון המפורסם בתורה ובחסידות מ"ו רבן של ישראל כמוהר"ר אברהם ברודא זלה"ה, אשר שאל מאתי להיות ידי עמו להסכים על הדפסת חידושי גפ"ת ופוסקים אשר יסד וחקק מ"ו הגאון הנ"ל בסדר למשנה כפי חלקי דינים היוצאים מהלכה איש איש על מקומו, ובנו הרב הנ"ל הוסיף משלו נופך וישפה דובר מישרים ושלח לי לדוגמא איזה עלים בהלכות טריפות, ואם כי אין אומרים בטריפות זו דומה לזו ואין לדמות מילתא למילתא אלבישייהו יקרא²² כאשר יהי החיבור והכרך הנורא בשלימות, מ"מ בלא"ה חיבורי טהרה מהגאון הנ"ל א"צ חיזוק והסכמה, כי הלא נודע בישראל שמו אשר האיר התורה צדק ויצא שמו בכל הארצות והפליא לעשות ללמוד וללמד ולהרביץ תורה בישראל עד אשר ממש רובי חכמי ישראל בדור הזה השלימים המה שותי מימיו, ואף אני אם לא זכיתי לאורו לחזות לרבי מקמא כי בבואי לפראג שנת תע"ל²³ כבר חמק דודי ופנה הודו לכאן ק"ק מיץ היא עיר אשר כעת אני יושב בה בתוך עמי, מ"מ נפתולי נפתלתי עם גדולי תלמידיו הרבנים וחכמים מובהקים ושלימים במדע אשר נשארו שם ושמעתיה תמיד בבי מדרשיה

²² על פי מס' שבת י.:

²³ ראה: Carl Anton, *Kurze Nachricht von dem falschen Messias Sabbathai Zebhi*, Wofenbuettel, 1752, p. 52. שם נאמר שרבינו הגיע לפראג בשנת 1711. (ספר זה נדפס בחיי רבינו, ורבים טענו -- ביניהם רבינו יעב"ץ -- שמחברו של הספר קיבל את המידע על חיי רבינו מרבינו עצמו.) עדות מעניינת על ראשית ביאתו של רבינו לפראג נמצאת בספר יש מנחילין לרבי פנחס קאצינעלינבויגן, ירושלים, תשמ"ו, עמוד 241.

בדיבוק חברים, וא"כ חזק"ה שלא יצא מתחת ידו דבר בלתי מתוקן והגון ואם אפשר שלא יהי בגדר חכמים²⁴ הלכה ומורין כן מ"מ וודאי שיהי' חידודים ושנונים ויהי לתועלת לפני יהודים ללמדם קשות ולפתוח להם השער אשר ילכו בה וליתן חכמה לחכימי, וגלל כן כל הסכמה ללא צורך ולמה זה אנכי דבר שנפתח בגדולים, אך מ"מ להפקת רצון נכדו הנ"ל לא מנעתי פרי עטי לבוא עם הספר ולומר לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם להדפיסו וללוקחו ברוכים אתם לה' ושכרכם בעקב מ"ה הרוצה בכבוד יריאיו וגדולים צדיקים וכו', ובפרט האיש הנ"ל גאון ישראל אשר הי' מגמתו כל הימים להקים עדות ביעקב ותורה שם בישראל, ולעומת זה האיש אשר ירום ידו לגרום היזק להמופלא ר' שאול הנ"ל ולהדפיס ספר הנ"ל אשר נקרא שמו בישראל אשל אברהם ואוהל מש"ה הן כולו או מקצתו מהיום תוך עשרה שנים בלתי ידיעות ר' שאול הנ"ל וב"כ ורצונו והסכמתו, ענש יענש בארור משיג גבול רעהו ארור בו נידוי ושמתא שם מיתה כחוו"י דרבנן דלית ביה אסוותא, ולהשומעים יונעם ולמסייעים לדבר מצוה ייטיב ה' להם בגופם וממונם ולא ימוש מאתם וזרעם תורת ה' כל הימים עד שימלא הארץ דעת כמים לים מכסים, דברי החותם יום ו' ער"ח תמוז תק"ול,

הק' יהונתן בהרב המנוח מוהר"ר נטע זלה"ה, חפ"ק מיץ ואגפיה.

* * *

- ז -

מקום ותאריך ההסכמה: מיץ, ער"ח אב תק"ט.

שם הספר: **צינה דוד** לר' דוד דייטש, פיורדא, תק"י.

מהות הספר: הלכות ניקור.

שאר המסכימים: ר' שמואל הילמן אב"ד מנהיים; ר' משה ברנדס אב"ד מגענצא; ר' שמואל הלברשטדט אב"ד הגנוי; ר' יצחק זינצהיים אב"ד טריר; ר' צבי הירש אורבך אב"ד ווירמייזא; ר' נתן כהן אב"ד קרלסרוא; ר' שמואל זנוויל וויל אב"ד ראפשוויר; חברי בית הדין הגדול של ניקלשבורג.

²⁴ בנדפס: בקדר ומרכז [במקום: בגדר חכמי], שאין לו מובן, ותקנתי לפי הענין. ואולי יש לתקן: בגדרן של חכמי, השוה לשון רבינו בסוף הסכמה יד.

הסכמת הגאון הגדול והמפורסם בדורו

מוהר"ר יונתן אב"ד ור"מ דק"ק מיץ

בא בקרב גבולי ה"ה המנקר המומחה כהר"ר דוד ב"ה גרשון דייטש מנ"ש, והציע דבריו להיות כי עלה ברוחו להדפיס ספר על דיני ניקור באריכות, וחכם באחו"ר ישבחנה,²⁵ וביקש להסכים ע"י להיותי בקי באומנות הזו ובקי בהן ובשמותן,²⁶ וראיתי מה שכתב וגם דברתי עמו פא"פ והלכתי עמו למטבחי וראיתי כי אין בו שכולה וכפי הנראה לענים יראת ה' נוססה בקרבו, ולהיות כי המנקרים בכל מקום שהם אין להם ספר לעיין בו כי דברי הקדמונים אינם מבינים ובפרט כי נשתנו שמות החתיכות ומדינה ומדינה כלשונו וכל דבריהם בע"פ במסורות ודברים כאלה הטעות מצוין ובפרט בזמננו אשר תשכח הזכרון ושכחה גבר, בכך נתתי לו רשות והרמנה להדפיס ספר הלזה צנ"ה וסחרה כסחור כסף מוצא למען יהיה למנקרים יתד לתלות בו ולעיין בו, ממילא נאמר שאסור להסיג גבולו ולא יהיה עני זו לשוא ישמר, וכל המדפיס ספר זה כמתכונת' בלי רשות והרמנא מהנ"ל קודם כלות עידן ועדנו' המספיקים לחלק ספרים הנ"ל ביעקב ולהפיצן בישראל שהוא לפחות עשרה שנים יקום בארור משיג גבול רעהו ויטרקיה חויא דרבנן, ולשומעים יונעם ומחלב ומדשן ישבע נפשם, דברי הטרוד על התורה ועל העבודה עבודת הקודש לרעו' בשושנים חותם ער"ח אב תקט"ל,

הקטן יונתן בהר"ב המנוח מוהר"ר נתן נטע ז"ל ה"ה, חונה פה ק"ק מיץ ואגפיה, ולע"ע נתקבל ל"ג קהילות הא"ו.²⁷

* * *

²⁵ על פי משלי כט:יא. רבינו מרמז שהמחבר הוא מומחה לניקור אחוריים.

²⁶ על רי"א כמנקר, עיין מאמרי: "Rabbi Jonathan Eibeschutz and the Porger," *Judaic Studies* 4 (2004), pp. 3-29.

והנסמן שם.

²⁷ לג' קהילות, המבורג, אלטונה, וואנזבעק.

- ח -

מקום ותאריך ההסכמה: מנהיים, יום ב' ר"ח אב תק"י.

שם הספר: **אספקלריה המאירה** לר' צבי הירש הורוויץ, פיורדא, תקל"ו.

מהות הספר: פירוש על הזוהר.

שאר המסכימים: ר' יוסף שטיינהרט אב"ד פיורדא; ר' אהרן ב"ר משה אב"ד אנשבך; ר' שמואל הילמן אב"ד מיץ; ר' משה לבוב אב"ד טריר.

הסכמה של הרב המאור הגדול מעוז ומגדול הגאון מפורסם

מוהר"ר יונתן זצ"ל אב"ד דק"ק אה"ו יע"א

בעברי פה ק"ק מנהיים לדרכי אני מהלך לק"ק אה"ו יע"א לתורה ותעודה, מתאכסן בבית הקצין התורני כמוהר"ר יעקל ווייל יצ"ו, בא אלי הרב המופלג ה"ה כמוהר"ר דוב בער יצ"ו היושב בשבת תחכמוני בק"ק ווירמז בבה"מ אשר יסד המנוח הקצין הנגיד כמוהר"ר ליב זינצהיים ז"ל, והראה לי איזה קונטרסים שחיבר זקנו הגאון המקובל אלקי' המפורסם כמוהר"ר צבי הירש שהיה אב"ד ור"מ ברוב גלילות ליטא כאשר נאמר באריכות בספר גאון צבי²⁸ שנדפס בפראג על הזוהר הקדוש בדברים מתוקים וערבים מיוסדים על אדני פז, וקריתי בהם וראיתי אף שאין דעתי מסכמת כלל להדפיס ספרי קבלה והנסתרות לה' אלקינו ואין דורשין במעשה מרכבה ברבים והנותן דבר בדפוס הרי זה כדורשו במקהלות ושוה לכל נפש ראוי ובלתי ראוי ובעו"ה הן היו כעוכרים שיצאו מזה כמה תקלות ושתיקותם היה יפה מדיבורם, אבל קונטרסים הנ"ל ראיתי שאין תופס בו השתלשלת האר"י ז"ל כתיקוני עיל' ופרצופים אשר עליהם נאמר כבוד ה' הסתר דבר, ודבריו הם מתוקים כדבש ונופת צופים וכמה דברים שישנו בו מן אחד קדוש מדבר איש אלקי' מוהר"ר שמשון אסטרפאל הי"ד ז"ל ויועיל לדעתי מאוד להוגים בזוהר ודורשי תחילות ונועם פשטי ההלכו', לכן אמרתי לבי לחוקקי ישראל וראוי להדפיס חיבור הנ"ל שחיבר הגאון המפורסם הנ"ל ולחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל וקנו חכמה ובינה ודעת קדוש תמצאו, ומכללא אתמר שהמסיג גבול המדפיס תוך עשרה שנים מיום התחלות הדפוס שהוא בכלל ארור מסיג גבול רעהו ולטרקיה חויא דרבנן,

²⁸ עיין למעלה, הסכמה א.

ולשומעים יונעם ותומכיה מאושר באושר האחרון ועיניהם יראו בנועם ה' ויזהירו כזהר הרקיע, חותם יום ב' ר"ח אב תפארת צבי כבוד לפ"ק, הקטן יהונתן חותם פה מנהיים נעצר לפי שעה כאורח לרוץ לק"ק אה"ו יע"א אשר או"ה למושב לי.

* * *

- ט -

מקום ותאריך ההסכמה: מנהיים, ה' אב תק"י.
שם הספר: **משניות עם פירוש הרע"ב ועם פירוש תוספות יום טוב**, זולצבאך, תקי"א.

מהות הספר: משניות עם פירושים.

שאר המסכימים: ר' יהושע העשיל אב"ד שוואבך; ר' פנחס אב"ד מרקברייט; ר' אליעזר ב"ר משה קצנאילנבוגן אב"ד בורגפרעפך; ר' יודא עמריך אב"ד שנאטיך.

הסכמת הגאון המאור הגדול המפורסם

מוהר"ר יהונתן אב"ד ור"מ דק"ק אה"ו

להיות כי האלוף כהר"ר זלמן בן המנוח התורני מוהר"ר אהרן מן זולצבאך²⁹ שיחר פני במכתב להסכים עמו להדפיס סדרי משניות עם פי' הר"ע והתי"ט מחדש, ושלח לי איזה דפים לדוגמא ומלאכתו נאה וכוונים למלאכת השמים, ולא ידעתי באמת מה צורך להסכמה הלא ספרים כאלה רובן יפה ומעוטן קשה, ואותן שנדפסו בהסכמת הגאונים בשנת תצ"ג כבר כלה וחלף זמן החרם ומה פתחון פה יש עוד לעכב או לערער על הדפוס, ואין לי אלא לומר לפעלא טבא ישר ולעמוד על משמרת הקודש לבל יפרצו פרץ לגרום היזק לעוסקי במלאכת השמים ולהדפיס משניות הנ"ל במתכונתם מהיום תוך חמשה עשר שנים, ומאן דעבר לטרקי חווי' דרבנן ושמתא וארור משיג גבול רעהו, ולשומעים יונעם ולא ימוש ספר תורת ה' מאתם וזרעם עד עולם, דברי חותם פה מנהיים ה' אב תק"י לפ"ק,

הק' יהונתן בהר"ב המנוח מוהרר"נ ז"ל ה"ה, אנכי בדרך ה' נחני מק"ק מיץ לק"ק אה"ו יע"א.

* * *

²⁹ שמו המלא: ר' משלם זלמן בן ר' אהרן פרענקל. עיין תולדות הדפוס העברי לר' חיים דובעריש פריעדבערג, אנטוורפן, תרצ"ח, עמודים 76-37, ועיין למטה, הערה 39.

- ל -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, כ"ד תשרי תקי"ב.
 שם הספר: **אבן העוזר** לר' עוזר אב"ד קלמנטוב, זאלקווא, תקי"ג.
 מהות הספר: חרושים על ש"ס ופוסקים.

שאר המסכימים: ר' חיים הכהן רפאפורט אב"ד לבוב; ר' נפתלי הערץ הורוויץ אב"ד זאלקווא; ר' מאיר אב"ד לובלין; ר' נתן נטע אב"ד בראד; ר' משה יעקב אב"ד אפטא; ר' יחזקאל לנדא אב"ד יאמפלא; ר' אליעזר ליפשיץ אב"ד ניי ויט; ר' יעקב יהושע אב"ד פראנקפורט דמיין; ר' אריה ליב אב"ד אמשטרדם; ר' יעקב הלוי הורוויץ אב"ד גלוגא; ר' דוד פרענקיל אב"ד ברלין; ר' יצחק זעליג קרא אב"ד הנובר; ר' משה ראפ אב"ד הומבורג; ר' שמואל במהר"ם אב"ד ווערין דארף ומדינת מינשטר; ר' ישראל ב"ר אליעזר ליפשיץ ור' צבי הירש אויערבך מווירמזא.

הסכמת הגאון הגדול המפורסם בדורו מופת הדור

אב"ד ור"מ דק"ק המבורג

הרב המחבר ספר הלז היה גאון ומובהק כאשר נתפרסם שמו בכל הארץ, והיה מגאוני קשישאי לומדי תורה לשם שמים כאשר ידעתי שמאוד יגע בתורה ובחכמה, ואף חכמתו עמדה לו שעשה פרי וספרו מעידו על יקר תבונתו,³⁰ כי קריתי בו וראיתי שכולה מחמדים ובנוי על סברות ישרות וראוי לחלק ולהפיצו בישראל, אי לזאת אמרתי עם הספר להסכים להדפיסו מבלי להשוותו לשאר ספרים המחברים בזמנינו שאין בהם לא טעם בעיקר דאורייתא, כי הספר הזה ראוי להגות בו ויש בו סברות מועלים ואתמחי גברא שהיה גבר בגוברין, לכן כל המסייע לזה יהא שכרו וירצה ה' פעלו פועל אדם ישולם לו בבא ובזה, מכלל הן אתה שומע לאו כל המדפיס ספר הזה תוך עשרה שנים מיום כלות הדפוס בלתי הסכמות נכדו התורני הרבני המופלא מוהר"ר אהרן בהרב מו"ה יהודה ליב ז"ל שעוסק ויגע בזה המצוה הוא בכלל ארור מסיג גבול רעהו, ויהי נועם ה' עליהם, כ"ד הטרוד על התורה עבודת ה' כ"ד תשרי,

הקטן יהונתן בהרב מוהר"ר נתן נטע ז"ל, חונה פה ק"ק אלטונה המבורג וואנזביק.

* * *

³⁰ בספר יכבד אב לר' משה מנחם וואלדען, פיעטרוקוב, תרפ"ג, עמוד 6, מוכא בשם הגאון ר' רבי אברהם מסוכאטשוב: "מעולם אני מיגע את עצמי לבוא לחריפות של הגאון ברוך טעם, ולדרך הלימוד של הגאון בעל אבן העוזר."

- יא -

מקום ותאריך ההסכמה: ברעסלא, י"ז סיון תקט"ו.

שם הספר: **מאמר קדישין** לר' קים קדיש בן ר' קים קדיש, פראג, תקכ"ד.

מהות הספר: ליקוטים ופירושים על שו"ע חו"מ.

שאר המסכימים: ר' יחזקאל לנדא אב"ד פראג; רבני פראג: ר' מאיר בומסלא, ר' אשר אנשיל עוזרש, ר' יהודה ליב קאסוויץ, ר' שלמה זלמן עמריך, ור' משה גינצבורג שפירא; ר' יצחק הורוויץ אב"ד גלוגא; ר' אברהם ב"ר צבי הירש אב"ד ליסא; ר' מנחם מענדיל אב"ד קראטשין.

הסכמת הרב המאור הגדול הגאון המפורסם**מהור"ר יהונתן אייבשיץ אב"ד ור"מ דק"ק אה"ו יע"א**

בעברי פה ק"ק ברעסלא, בא בצל קורת הרבני המופלא הוא אשר שימש עמידה וישיבה בק"ק פראג ודלה מים מבאר הקבוע לרבים משנים קדמוניות כמוהר"ר קדיש יצ"ו, והכרתיו וברכתי ברוך מבנים אשר בניי המה אשר נתן לי אלקים בזה להיותם מושכים בשבט ספר, כי ראיתי מחברת טהרה שחיבר על חשן משפט מקצר ומלקט בשבילין ישרים ונתיבות המשפט מפי אחרונים וראשונים, ואולם גם הוא קבע מסמרות בנופך משלו אשר ראיתי כמה דפין והם מחמדים וראוים לחלקם ביעקב, והרבני הנ"ל בקש ממני הסכמה ואמרתי חביבה העיסה שהנחתום מעיד עליה זיל ואפיק לנפשך כתב בשוקא דלא להוי כמילתא טמירתא, ובאמת חשבתי שלא לצורך לגזור גזירה מבלי להדפיס כמתכונתו כי חוששני לשפלות התורה בעו"ה אמרתי להסכים עם גזירות הרבנים גאונים קדמונים שלא יעלה על לב שום אדם יהיה מי שיהיה הן ע"י עצמו הן ע"י אחרים בשום מרמה ותחבולה בעולם לגרום היזק בהדפסת ספר הלז עד משך עשרה שנים מיום כלות הדפסה, ובאתי בבקשה בפני כל נדיב לב לסייע אותו במנה כפול של קדש ולהיות לו לעזר ולסעד כי רבה היא מלאכת קדש וביתו ריקם כי למד תורה תמיד מתוך דחק, ולכן מאן דעביד ליה רעותא יתעבד ליה רעותא משמיא ואומרים לפעלא טבא ישר בכל אופן, ולהיות כי טרידנא ממש חד כרעיה דעגלה אקצר, חותם יום ג' טוב סיון על"ה קדו"ש לפ"ק,

יהונתן חונה בק"ק אה"ו יע"א.

- יב -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, כ"ח כסליו תקט"ו.
 שם הספר: **טורי זהב** לר' דוד בן ר' שמואל הלוי, ברלין, תקכ"ו.
 מהות הספר: פירוש על שו"ע חו"מ.
 שאר המסכימים: ר' יחיאל מיכל אב"ד ברלין; חברי בית דין הגדול דק"ק ברלין.

הסכמת הרב הגאון הגדול המפורסם**כמוהר"ר יונתן זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ דק"ק אה"ו יע"א**

אם כי תמיד דרכי להיות מן הטומנים ידיהם בצלחת ליתן הסכמה על הדפסת ספרים חדשים מקרוב באו, ודי לנו במה שכבר נתחלק ביעקב והיה לנו למאורות, אמנם ראיתי חבל חכמי גאוני זמנינו שקדמו קדושים אשר בארץ המה, ובתוכם רבים אשר יצקתי מים ע"י בימי נעורי, שהסכימו להדפיס ספר הלכות סופרים שחיבר הרב המופלא מהור"ר אברהם צבי הירש בהרב המנוח מהור"ר יעקב מליסא ז"ל וידיהם כוננו להדפיס, ואצ"ל הספר ט"ז על ח"מ ממה שנחסר בדפוס שאין צריך להסכמה, כי הלא הוא הגדיל להגדיל חסדו עם בית ישראל בחבוריו להאיר עיני ישראל, והנה הרב ר' אברהם הנ"ל הלך ונסוע הנגבה לעלמא דקשוט והניח אחריו ברכה ספרים הנ"ל, וכעת קם בנו המופלא שי' ליתנם בדפוס ולעשות כוונים למלאכת השמים, ושיחר פני להסכים ואמרתי אין צורך לא לדידי ולא לדכוותי, מ"מ ליקרא דשכבי והחיי אמרתי להיות סניף לאריות הנ"ל להסכים על הדפוס לחלקם ביעקב להפיצם בישראל, ותוך עשרה שנים מיום כלות הדפוס לא ירים איש את ידו להדפיס כולו או מקצתו בלתי רשיון המדפיס הנ"ל, והעובר ליטרקי' חוי' דרבנן וליקם בארור מסיג גבול רעהו, ולשומעים יונעם ויתברכו בברכת אברהם וחסדי דוד הנאמנים ויבלו שניהם בנעימים, דברי חותם כ"ח כסליו ישר"ה לפ"ק, הקטן יהונתן בהרב המנוח מוהר"ר נטע זצ"ל, חפ"ק אה"ו יע"א"ט.

* * *

- יג -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, י' אלול תקט"ז.
 שם הספר: **וזאת ליהודה** לר' יהודה עייאש,³¹ זולצבאך, תקל"ו.
 מהות הספר: חדושים ופירושים על מס' אבות ועל מגילת אסתר ועל ספר המצוות לרמב"ם ועל פירוש המזרחי על רש"י, דרשות, הספדים, ועוד.

³¹ עיין עליו בספר תולדות חכמי תוניסיה לר' יוסף הכהן טנוג"י, בני ברק, תשמ"ח, עמ' קע-קעא.

שאר המסכימים: ר' יום טוב אלגזי ור' יעקב דבית חזאן, שלוחי ירושלים; ר' יעקב בשן אב"ד הספרדים בהמבורג; ר' שמואל אב"ד ווילנא; ודייני ליורנא: ר' יעקב חי לוסינה, ר' מלאכי הכהן, ר' יוסף פירנאנדיס אפריקאנו, ר' בנימין אספינוזא, ר' חנינא בונדי.

הסכמה מהרב הגדול המפורסם נ"י ע"י

כמוהר"ר יהונתן זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק אה"ו יע"א

הנה יד שלוחה לי מהרב המובהק השלם מפורסם שמו לתהלה יהודא יעלה במעלה רוממות ומתנשא בחכמה ומדע ותורתו יזרח כאור בוקר בארץ ערב הגאון פאר הדור כמוהר"ר יהודא עייאש היושב בשבת תחכמוני בק"ק אלגי"ר יצ"ו, אשר נודע בישראל גדול הוא וגדולים מעשיו ויהודא ידיו רב לו יהודא מחוקק בשבט סופר ספר משתעי בלשון חכמה איבעית אימא סברא ובדעת והשכל כלילה נוטה אל מרכז האמת וקו היושר קולע אל שער"י ציון מצוינים בהלכה ואמת ושלוש תפס תחת לשונו מדבר גדולות, הכי קרא שם החיבור זא"ת ליהוד"א בזאת התורה אשר שם לבני ישראל ודבריו חביבין ניתן לקרות ומושך לבו של אדם, והיה בקשתו ליתן הסכמה להדפיסו ובל יבאו זרים לשבות חילו, ואני ידעתי האיש הלזה מפי מגידי אמת כי הוא כולו מחמדים וגם ספרים כפרים עם נרדים³² לבוש בדים, בד קדש ילבש בלבושין דיקר ומלתא אלבישיהו יקירא, ולבי גס ביהודא הזה לסלסלו ולרוממו כפי הראוי ולכן לא אחסך ידי להסכים להדפיסו, ובגמרו של תורה גם ידי תהיה לקנות א' או שתיים וממני יראו וכן יעשו כל אוהב תורה ולומדיה, וחולין תהיה על החושבים מחשבת פיגול לומר נעלה ביהודה ונקיצנה³³ לגרום לו היזק להדפיס כולו או מקצתו בלתי רשיון הרב המחבר תוך עשרה שנים מיום התחלת הדפוס, והעובר נלכד בחרם ושמטא דרבנן וארור משיג גבול רעהו, ולשומעים יונעם, דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה, חותם יו"ד אלול דע"ת ב"ם לפ"ק, יהונתן חפ"ק אה"ו יע"א.

* * *

³² על פי שה"ש ד: יג.

³³ על פי ישעיהו ז: ו.

- יד -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, ו' כסליו תקי"ט.

שם הספר: **הלכה אחרונה וקונטרס הראיות** לר' אריה ליב עפשטיין,³⁴ קיניגשבערג, תקי"ט.

מהות הספר: עיונים ופסקים בהלכה, שו"ע או"ח.

שאר המסכימים: ר' משה יהושע [הורוויץ] אב"ד הראדנא; הרבנים שלוחי צפת ר' חיים ירוחם ווילנא ור' מאיר דישיגורה.

הסכמת הגאון הגדול המפורסם בדורו

כמוהר"ר יהונתן אב"ד ור"מ דק"ק אה"ו יע"א

הן מנעורי ועד עתה מנעתי עצמי בכל כחי להשיב ידי אחור ולטומנם בחיקי מבלי להסכים על ספרים חדשים מקרוב באו מכמה טעמים ונימוקים, והוא מלאכה שאין צריכה לגופיה ואפשר להתקיים ע"י אחרים, אך זאת ליהודה יעלה הרב הגדול מאור ישראל מו"ה יהודא³⁵ ליב אב"ד דק"ק קיניגשבערג ואגפיה אשר ראיתי קונטרס א' מספר הלכה אחרונה וס' הפרד"ס ומתוכו הבנתי כי זה דרך בדרך ישרה ודרך הקודש יקרא, כי תוכו כבר מלא תורה, תורה ויראה במ"א, והוא כלו מחמדים ואוקי חזקה כי מחבר הספר הוא ישר בלומדים ורב מובה"ק וחכם הרזים מפענח נעלמים, א"א גמרא א"א סברה, חורז מענין לענין נגלה ונסתר ומחבר אהל אחד כשלהבת בגחלת קשורה, ואמרתי עם הספר יישר חילו כל כי האי יחולק ביעקב ויפיץ בישראל ויהודא רב מדבר וצפנת פענח וטמון באש, ויעל יהודא תימן הרוצה להחכים ידרום ויבא עד חברון חבורי טהרה הנ"ל, וחדא בחברתה מישך שייכי אם נאות הדבר לפניו להעלתן על מזבח הדפוס ראוי הוא שלא להשיג גבולו ולגרום היזק לבני לוית חן, וליקי גברא דעביד כי האי ודכוותיה בארור ולטרקיה חיוויא דרבנן, ולכל השומרים

³⁴ עיין עליו בר' אפרים מרדכי הלוי עפשטיין, ספר גבורת הארי, ווילנא, תר"ל.

³⁵ אם כי רגיל הדבר שהשם "יהודה" נצמד להשם "אריה", ע"פ הפסוק גור אריה יהודה (בראשית מט:ט), לא מצאנו שנקרא ר' אריה ליב אב"ד קיניגשבערג בשם "יהודה", זולת אצל רבינו. ובתשובה נפרדת שנשלחה (יחד עם כתב ההסכמה) מרבינו לר' אריה ליב ונדפסה בספר הפרדס, קיניגשבערג, תקי"ט, עמוד ח:, רבינו מכתירו "הרב המאור הגדול המופלג ראש גולת אריאל כבוד מורינו יהודא ליב." ובתוך התשובה רבינו כותב, בין היתר, "והנה שלח לי מעלת כבוד תורתו קונטרסים מה שיעד ליתן לאור הדפוס, וביקש הסכמתי, וכבר נאמר שם שאין דרכי בכך, ולכן בחון נא בספרים הנדפסים מחדש ולא ימצא בהם הסכמתי, אך אין מסרבין לגדול כמהו, ויקבל הסכמתי."

גדרן של חכמים יברך השם אשר גבול שם לארץ חוק ולא יעבור לעולמים,
דברי מדבר לכבוד התורה ולומדיה חותם ו' כסליו ספר"א הטו"ב קנ"ו לפ"ק,
יהונתן ח"פ ק"ק אלטונה המבורג וואנזבעק יע"א.

* * *

- טו -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, ח' אדר תקכ"ב.
שם הספר: **תורת הבית הארוך** להרשב"א, ברלין, תקכ"ב.
מהות הספר: פסקי הלכות השייכים לעניני שו"ע יו"ד.
שאר המסכימים: חברי בית הדין דק"ק ברלין; ר' גרשון רב"ד פראנקפורט
דאדר.

הסכמות וגזירות וחרמות המאורות הגדולים

הגאונים הרבנים ובתי דינים אשר על כסאם חונים

להיות כי הבחור [ה]חשוב המשכיל היקר כהר"ר מענדל בן האלוף התורני
כהר"ר צבי הירש פ"פ שי"פ³⁶ מפה [ש]יחר פני במכתב מברלין, להיות כי
רצונו להדפיס שנית ולכונן בית ה' תורת הבית להרשב"א עם בדק הבית
ומשמרת הבית, כי אינם נמצאים כלל, וביקש ממני ליתן לו הסכמה
וסמיכה עליו, ואני איני יודע מה טיבו ומה צורך בו ודברי הם ממש כשרגא
בטיהרא, כי הלא כל בית ישראל נשענים על הבית הזה וממנו תצא אורה
בכל ש"ע י"ד ובטובו חיינו ותרב חכמת שלמה, ואם מבלי להדפיס
במתכונתו ולגרום לו היזקא גם זו לדעתי ללא צורך ופסידא בלתי ניכר, כי
מי יפזר מעותיו על מגן כי הלואי שיהיו הנדפסים כעת נמכרים ונחלקים
ביעקב, כי בעו"ה ספרים יקרים כאלה לא שכיחי הקונים בני לוית חן, אך
מ"מ להיות כי מלאכת שמים מלאכתו וראוי ונכון לעשותו וספרים אלו
רובן יפה ומעוטן קשה אמרתי לפעל טבא ישר יהי ה' עמו להוציאו לפועל
ויהי הברכה במעשה ידיו, וכל המסייעים לו יקבלו ברכה מה', ומכלל הן

³⁶ הרב ר' מענדל ב"ר צבי הירש פרנקפורטור (1742-1823) היה מאחרוני תלמידי רי"א, וכיהן כראש
בית דין דק"ק אלטונה, והיה זקנו של הרה"ג רבי שמשון רפאל הירש. (שם המשפחתי "הירש" נובע משם
אבי זקנו של רשר"ה, ר' צבי הירש.) למסורות ר' מענדל פרנקפורטור על רי"א, עיין פני תבל לר' משה
מענדעלזאהן, אמסטרדם, תקל"ב, עמ' 242. לתולדותיו ולתמונתו של ר' מענדל פרנקפורטור, עיין ר'
יחזקאל דוקקעס, אוה למושב, קראקא, תרס"ג, עמ' 88-92. ושם לב שר' מענדל היה בן עשרים שנה
כאשר הביא את ספר תורת הבית הארוך להרשב"א לדפוס!

וכו' כל הגורם היזק ומסיגי גבול רעה תבוא להם וארורים לה', וה' יברך
 עמו שהשלוש שלו, חותם ח' אדר על"י בי"ת לפ"ק,
 יהונתן חונה פה ק"ק אה"ו.

* * *

- טז -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, י"ג סיון תקכ"ב.
 שם הספר: שמן הקיק לר' יאקב קליף,³⁷ אלטונא, תקכ"ב.
 מהות הספר: חדושים על ש"ס ועל התורה.
 שאר המסכימים: אין מסכימים אחרים.

הסכמת הגאון הגדול המפורסם בדורו נ"י עה"י פ"ה

כבוד מוהר"ר יהונתן נר"ו יאיר

אב"ד ור"מ דש"ל קהילות אלטונא המבורג וואנזיבעק יע"א

הן הקריבו לפני האלופים התורנים וקצינים יצ"ו אפטרופסים יתמי המנוח
 הקצין התורני המופלא מהור"ר יאקב קליף זצ"ל מחברת שחיבר המנוח
 הנ"ל בימי עלומיו, א"א שמעתא א"א מילי דאגדתא, וצוה קודם מותו לדפוס
 אותו לזכרון בהיכל ה', קרא שמו שמן הקיק במת יחיד, להיות כי מצוה
 לקיים דברי המת ואין שלטון ביום המות לחשוד אותו ח"ו שגבה לבו ורמו
 עיניו בזה, כי מה יתרון לאדם בכל עמלו, ובלי ספק שנעשה לשם שמים
 שלא יהיה עמלו לריק, ועיינתי בו וראיתי כי אחד המרבה ואחד הממעט
 בכמות ואיכות רק שיכוון לבו לש"ש לעבוד עבודת ה', ומתוקה שנת לעבוד
 עבודה מקודם העבודה יום כלילה, הכשרה בבמת יחיד, אם מעט אם
 הרבה יאכל חלת מצות משוחים בשמן הקי"ק ויש בו מהני מילי מעליותא
 הראוים לאומרן ברבים, וגם יש בו ליקר דאורייתא אשר יאמרו ראו מה בין
 בני תורה ומדע לבין חמור רובץ על משאו לאסוף הון מהבל, כי זה הניח
 ברכה אשר שמו יזכר ביעקב לברכה וזה ביקר בל ילין נמשל כבהמה, גלל
 כן אמרתי להסכים להדפסה הנ"ל לחלקם ביעקב ושם עולם ינתן לו
 להעלותו על במתי עב טוב שם משמן כתבו בשוקא וחתמו בברא וחכמה
 בחוץ תרונה רני ושמחי ליעקב, ואין צורך להחרים לבל ידפסו במתכונתו

³⁷ עיין עליו בר' יחזקאל דוקקעס, חכמי אה"ו, המבורג, תרס"ח, עמ' 34-35.

כי מי יפזר הונו על ספק אם ימצאו קונים, ובלא"ה שארית ישראל לא יעשה עול לגרום פסידא, גם מינח ניחא ליה להמנוח אם יוסיפו להדפיס כי לא על עסקי ממון בא, ודי דברי החותם י"ג סיון ש"ם יעק"ב לפ"ק, יהונתן חפג"ק אה"ו ויע"א.

* * *

- ין -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, ז' טבת, תקכ"ג.
 שם הספר: **טור אורח חיים** לר' יעקב בעל הטורים, ברלין, תקכ"ד.
 מהות הספר: ספר הלכה עם מפרשים.
 שאר המסכימים: ר' אברהם [אבישל] ב"ר צבי הירש אב"ד פרנקפורט דמיין; ר' שלמה דוב בער אב"ד גלוגא; חברי בה"ד דק"ק ברלין; ר' גרשון אב"ד פרנקפורט דאדר.

הסכמה וחרם מהגאון הגדול והחסיד המפורסם

מוהר"ר יהונתן נר"ו אב"ד ור"מ ד"ג ק"ק אה"ו יע"א

אשא עיני אל ההרים טורי אבן משם רועה אבן ישראל אשר יסד בהררי קדש רבינו יעקב, ואלה תולדות יעקב יוסף בבית יוסף בית ה' קרא אבן שלימה וחזק את הבית מבדקיו, הוא האבן אשר לקח משה מראשתיו לחבר דרכי משה, וכולם המה אחודים, ומאז יצאו מאור הדפוס קמו אנשים לקנות עד שאין שריד ממש באהלי יעקב, ולזאת תמיד היה לבי לחוקקי ישראל ליתן ספר הנ"ל בדפוס, והייתי מצפה יום ויום וכעת שמועה טובה מארץ מרחק אשר כתב לי התורני ה"ה מהו' הירץ קעסלין מברלין ליתן לו הסכמה על ספרים הנ"ל, כי כבר הכין בהכנה דרבה נייר ואותיות וצורכי דפוס כי רבה היא, ונתתי שמחה בלבי ואמרתי ברכת ה' ברכתי אתכם בשם ה' שיהיה המלאכה נגמרת בטוב ותצליח ותעשו פרי, ואם כי חובה על כל איש ישראל לסייע להנ"ל בדבר מצוה ולנקוט ליה שוקא, מכ"ש ואצ"ל שלא יעלה על לב איש לגרום היזק למדפיס הנ"ל בשום אופן להדפיס ספרים הנ"ל כולן או מקצתן תוך שמנה שנים מהיום, והעושה כן מסיג גבול רעהו ומונע רבים מלעשות מצוה שהוא אחד מכ"ד דברים המנדין,³⁸ וילבש קללה במדו ויד ב"ד תהיה בו להמסיג גבול לרודפו ברדיפה מלאה, ועוד זאת אדרש לבית יעקב כי המדפיסים עושים מחרמות כאלה קורדום לאכול, ועל

³⁸ עיין ברכות יט., רמב"ם, הלכות תלמוד תורה ו: י"ד, שו"ע יו"ד ס' של"ד: מ"ג.

כן תפוק תורה כי כאשר מכרו הספרים אשר עליהם הסכמה וא"כ הותר הרצועה לכל אדם להדפיס, המה ימהרו ליקח הסכמות חדשות מאיזה רבנים, וא"כ דלת נעל לבל ידפיס שום אדם זולתן, ורע לי המעשה כי ע"י כן נתמעט מלאכת שמים, המופלא המדפיס הנ"ל היה רצונו להדפיס ג"כ ספרי משניות כי המה לו לעזר במלאכת הדפסת הטורים הנ"ל, וצועק ככרוכיא על מדפיסים הנ"ל שנהגו מנהג ערוה, המה מדפיסי ק"ק זולצבאך,³⁹ ואני משכתי ידי ליתן מחדש הסכמה על משניות מכמה טעמים, רק כתבתי לו דברים אלו מסורים ללב, ואם לבך לצאת ידי שמים נגד חרמות של המדפיס בזולצבאך הרי שלך לפניך, ומאן מעכב ע"י, איני מקרבך ואיני מרחקך, וכן יעשו בלי ספק כל חכמי ישראל השלימים, על כל פנים ראיתי להזהיר על הדברים בעתו שמכאן והלאה לא יעשה כן,⁴⁰ ואם רצון מדפיסים ליקח הסכמות חכמי הדור יהיה מן רבנים מפורסמים יושבי בקהלות מפורסמים למען ידעו כולם ולא ישלחו בעוולתה ידיהם, ודי, דברי זקן זה קנה רצון נאנח לפגעי זמן,

יהונתן חונה פה ק"ק אה"ו, ז' טבת ביהונת"ן לפ"ק.

* * *

- יח -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, כ"ח חשון, תקכ"ד.
 שם הספר: **פירוש על שיר השירים** [המיוחס] לרמב"ן,⁴¹ אלטונא, תקכ"ד.
 מהות הספר: פירוש קבלי על שה"ש.

³⁹ עיין למעלה, הערה 29. על הסכסוכים והחרמים שקדמו פני המדפיס בק"ק בזולצבאך, עיין: M. Weinberg, *Die hebraischen Druckereien in Sulzbach (1669-1851)*, Frankfurt am Main. 1904. pp. 36-84; 177-186.

⁴⁰ רי"א מרמז בהסכמה זו, בין השאר, על עמדה הלכתית שתוקף ההסכמות הוא רק עד גמר מכירת הספרים של המהדורה, ולא דווקא עד הזמן הקצוב בנוסח ההסכמה. השה דבריו בהקדמתו לספר כרתי ופלתי, מצוטטים למטה, הערה 79. על חילוקי הדעות בנוגע לענין, עיין נחום רקובר, זכות היוצרים במקורות היהודיים, ירושלים, תשנ"א, עמודים 346-383; ר' נחום מנשה ויספיש, משנת זכויות היוצר, ירושלים, תשס"ב, עמודים 27-3 (ובמיוחד: פרק א', סימן ט"ו); ור' יעקב אברהם כהן, "תוקפם ומקורם של ההסכמות והחרמות", בספרו עמק המשפט, ירושלים, תשס"ד, ח"ד, עמודים שג-שלד.

⁴¹ כבר עמדו על זה החיד"א והרד"ל שהפירוש אינו לרמב"ן. עיין ר' חיים דוב שעוועל, כתבי רמב"ן, ירושלים, תשכ"ד, ח"ב, עמודים תעד-תעה. והפירוש הוא לר' עזרא ב"ר שלמה מגירונה. עיין עליו ישעיה תשבי, "המקובלים ר' עזרא ור' עזריאל ומקומם בחוג גירונה", ציון ט (תש"ד), עמודים 178-185; ומאמרו "כתבי המקובלים ר' עזרא ור' עזריאל מגירונה", סיני טז (תש"ה), עמודים קנט-קעח.

שאר המסכימים: ר' משה יהושע הלוי הורוויץ אב"ד הוראדנא; ר' גרשון אב"ד פרנקפורט דאדר; ר' יוסף חיים אב"ד קאליש; ר' ישראל ב"ר דוד קצנאלפוגין אב"ד קאלוואריע.

מליצה ישרה מאדונינו מ"ו הגאון המפורסם מו' יהונתן אב"ד ור"מ דשלש קהילות אה"ו יע"א

התורני המופלא מהו' יצחק נר"ו הפציר בי ליתן הסכמתי על ספר כתוב בכ"י המאה"ג מהו' מרדכי רב"ד דק"ק ברלין פירוש על שיר השירים מהרמב"ן זצוק"ל להדפיס בכאן, ואין רצוני למחות בידו כי אוקי גברא בחזקת כשרות ומסתמא ממקום קדוש בא ואין בו רמיה, אבל שאהיה אני מן המסכימים כבר הוא במוסכם אצלי שלא ליתן הסכמה על ספרי קבלה, ועם נעלמים לא אבוא מכמה טעמים, אמנם מ"מ בקשתי עבורו להטיב עמו מפאת עצמו, בר אוריין דמעלי, ומפאת ספרים מצילין תיק הספר, וכל מאן דעביד ליה נייחא יתעבד ליה נייחא משמיא, חותם כ"ח חשון תקכד"ל,
הק' יהונתן חונה פה אה"ו יע"א.

* * *

- יט -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, ז' ניסן, תקכ"ד.
שם הספר: **נזירות שמשון** לר' שמשון [בלאך] חסיד⁴² מק"ק המבורג, ברלין, תקכ"ד.
מהות הספר: פירוש על שו"ע או"ח.
שאר המסכימים: ר' אהרן רב"ד דק"ק ברלין בצירוף בי דינא רבא דק"ק ברלין; ר' אהרן יהודא אב"ד מעזריטש.

הסכמה מן הרב הגאון הגדול מוהר"ר יהונתן נר"ו

מרחוק נראה לן בכתב הדר לקול חסידיו קוטר של חסידים התורני מהור"ר שלום בה"ר יצחק מעזריטש, ושלח לי איזה עלים לדוגמא העתקות מה שנאמר על הגליון בא"ח הלכות פסח מהאי חסידא ופרישא איש קדישא הרב המופלא

⁴² עיין עליו בחכמי אה"ו, עמ' 24-26.

מהור"ר שמשון בלאך זצ"ל, אשר כאן היה וכאן נמצא, במקום שיפול העץ שם יהו וספון בהררי קודש ואגדותיו על ארץ יסדה, ואף הוא עשה מסגרת לשלחן והגיה מה שבדעתו נוטה, ושמשון הלך אחרי עינו עין רואה לקרב ולרחק והוא בכתובים על ספרו א"ח ובגוית אריה נמצא יערת דבש עדת דבורים דיבור דבר על אופניו, ומאוכל יצא מאכל השוה לכל נפש לעורר לב המעיינים ולסמוך עליו בצד התירא בכחו כח היתרא במתניו, לכן כאשר עיינתי בו ונהנתי כי אם הוא קטן כמות בו רב איכות כדרך הצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, חדושים ומילי מעליותא המסתעפים, ולכן כאשר ר' שלום הנ"ל יגע להעתיקו במצות בנו ולהדפיס דברי שמשון לנזר עולם וביקש ממני ליתן הסכמה על זה, אמרתי הלא שיחת חולין של ת"ח צריך לימוד ולנהוג בו כבוד ועליהו לא יכול אף כי מילי דנפקא בהדרתא הדרת קודש ידי תכון עמך גבור חיל להוציא לאור עולם וללפת את עמודי ה' אשר הבית עליהם נשען, וטוב תעשה בעמך לבוא בהרשאה להדפיס הנאמר על גליון אפיק שפה ועל שפה כי היכי דלקבל סודא סוד ה' ליראיו, ומבלעדי המדפיס לא ירים איש ידו להדפיס כולו או מקצתו ולפרוץ גדר אשר ישכנו נחש עלי דרך, ובוזה דרכו יומת, אשרי ירא ה' במצותיו חפץ, ודי, חותם בידיים כהות ז' ניסן תקכ"ד לפ"ק, הקטן יהונתן חונה פה ק"ק אה"ו יע"א.

* * *

- כ -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, י"ח תמוז, תקכ"ד.

שם הספר: **אגדת מרדכי** לר' מרדכי הענא,⁴³ אמשטרדם, תקכ"ד.

מהות הספר: פירוש על הגדה של פסח.

שאר המסכימים: ר' שאול אב"ד אשכנזים באמשטרדם; ר' שלמה שלם אב"ד ספרדים באמשטרדם; ר' יחזקאל קצנעליבוגן אב"ד אה"ו; ר' יצחק זעליג קרא אב"ד הנובר; ר' יעקב בשן אב"ד הספרדים בהמבורג; ר' צבי הירש אב"ד קאפנהאגן; ר' אריה ליב אב"ד הנובר.

⁴³ עיין עליו בחכמי אה"ו, עמ' 43-45.

הסכמות הגאונים על עשר ספרים אשר חנני ה' לחבר ולסדר

אין דרכי מעולם להסכים על הדפסת הספרים, רק להיות כי התורני והרבני המופלג מהור"ר מרדכי הענא דיין מצויין דק"ק המבורג יושב בשבת תחכמוני הפציר בי להסכים על מחברתו חיבורי טהרה, והוא מבני קהלתינו לא אוכל להתעלם בקריתו, וראיתי כי דברים ישרים ונבונים ומילתא אלבשייהו יקירא וראוים הדברים לאומרן, ואמרתי עם הספר לא זו שיהא ניתן לאור עולם אף גם למסייעים בדבר הזה למצוה רבה יחשב וגדול המעשה כו', ואצ"ל שלא להכניס ולהדפיס במתכונתו בלי ידיעתו ולא יבוזו אחרים חלקו חלק גבוה, והיה כי דברי מעוטים מחזיקים כמרובים, חותם ח"י תמוז ישר"י לב"ב⁴⁴ לפ"ק, יהונתן חתם פה ק"ק הא"ו.

* * *

- כא -

יש להוסיף מודעה על הסכמה אחת של רי"א שנאבדה, כדלהלן:

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, תקי"ז.

שם הספר: **שו"ת מעיל צדקה** לר' יונה לאנדסופר, פראג, תקי"ז.

מהות הספר: שאלות ותשובות.

שאר המסכימים: ר' יחזקאל לאנדא אב"ד פראג; בי דינא רבה דק"ק פראג; ר' שמואל הילמן אב"ד מיץ; ר' שמחה פאפרש אב"ד טיפליץ; ר' משה באנדי אב"ד פאלין.

למטה מהסכמות רבני פראג נדפסה מודעה זו:

מודעת זאת לכל הארץ שכתבתי מחמת הסכמה למחותני הגאון הגדול מופת הדור בוצינא קדישא פאר ישראל מוהר"ר יהונתן נר"ו, והשיב לי שכבר שלח לי ומחמת בגידת הזמן ורעש מלחמה נאבדה הסכמה הנ"ל בדרך, ובעלי מלאכות אצים עלי כלו מעשיך.

* * *

⁴⁴ צריך לגדל כל האותיות חוץ מן ה"ל".

הסכמות רבינו יעקב עמדין

- א -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, כ"א אלול, תצ"ה.

שם הספר: **פי שנים** להרא"ש עם פירושים מר' אלישע ב"ר אברהם, אלטונא, תצ"ה.

מהות הספר: פירושים על משניות סדר זרעים.

שאר המסכימים: ר' יחזקאל קצנאלנפוגן אב"ד אה"ו; ר' משה קצניאלנבוגן אב"ד אנשבאך; ר' משה חאגיז באלטונא.

הסכמת הרב הגדול השלם כמוהר"ר יעקב נר"ו

שהיה אב"ד דק"ק עמדין בעל המחבר ספר לחם שמים

בן הגאון הגדול המפורסם בדורו כמוהר"ר צבי אשכנזי זצ"ל

וחתן הרב הגאון הגדול המפורסם

כמוהר"ר מרדכי נר"ו אב"ד ור"מ פחנא והגליל יע"א

יודע כל שער עמי כי מכיר אני את מקומי, וכבר השבעתי קולמסי שלא לצאת חוץ לתחומין לעלות ולירד בהסכמה על ספרים הנדפסים מימים ימימה, כי עלייה זו ירידה היא אם להמסכים או למוסכם בלא"ה בגזרת עיריין פתגמא, ועדיין לא נצחני בזה אדם עד היום שבא אלי איש זקן והוא עוטה מעיל הענוה ויסר לביתי ויט עד שפל תחנותי לבקשני על דבר החתימה, הוא האלוף הישיש התורני הרב המופלג בחכמה כמוהר"ר אלישע נר"ו המדפיס פירוש משניות להרא"ש ז"ל עם הגהות שעשה מהר"א הנ"ל ברוחו פי שנים, הקשה לשאול בתימה על שרציתי למנוע ממנו מבוקשו זה כדרכי ומשפטי כל הימים להוציא מעלי שואלי דבר כזה בדברים טובים ורכים אמירה נעימה, אף כי אנכי אעננו מילתא בטעמא מה יואיל איש כמוני אשר לא שם לו על פני חוץ ובלתי נחשב למאומה ולא תהיה תפארת פרישת קדושת הרא"ש כי אם תשית לראשו עטרת פז משובצת מאבני סגולה שזכו לש"ם שבו ואחלמה, הניחו לו כבודו בגדולים אנשי השם אשר להם הרקמה ומדוע ירגזני להעלות אותי להריצני מבור שפלותי להושיבני עם נכבדי ארץ נחמדי הזמן איתני הדור אשר כגובה ארזים גבהם ואנכי עצור ועזו"ב נמוך

מאוד וכנה שפלת קומה, על מה יעשה לי ככה על אפי וחמתי לא שככה עד מה כבודי לכלימה, ולא אבה שמוע ויפן אלי בחמה וידבר אתי קשות כמעט יחס לי ליוהרא ורוח גבוהה נחשבתי במה ויפצר בי עד בוש פתני ואפת נלכדתי במצודת רצונו הגם לכבוש תאותי עמי בבית לשכון בטח בודד ולא לצוות ולגזור על זולתי בטרם אדע אם אני השליט בעצמי, וטוב נקלה ועבד לעצמו ממתכבד בקלון אחרים בהראות גדולה בחוסר כל טוב וריקות מידיעות התוע"ה, ויקם האיש ויחזק בכנף חפצי ויקרעהו ולא היתה לי בפניו תקומה, אכן קמתי מפני הדר זקנים שיבה ועל כרחי נענעתי לו ראשי להיות סניף לאריות מסכי"ם הולך לדברי הרבנים הגדולים עליונים למעלה אשר גזרו אומר בל יפול מדבריהם ארצה כמלא נימא, וכדי שלא יהיה דברי אלה שיחה בטילה ומשנה שאינה צריכה לגופה ולעצמה אמרתי להציג פה דבר אחד מענינא דיומא דריש שתא הבא לקראתנו לשלום ותתחדש עלינו שנה טובה מתוקה ונעימה, והוא מההשמטות שנשמטו מספרי לח"ש ח"א אשר יצא לאור הדפוס בס"ד זה שנים,⁴⁵ ובאשר היה דבר ההדפסה בהול ונחוץ עלי היו כולנה טרדות בלי מספר במילי דשמיא ומילי דעלמא על כן נשארו בו כמה ט"ס שלא נתקנו, גם הונחו והושמטו הרבה דברים בגו כמעט בכל מסכת כמה וכמה, לכן תהא לי זאת לעדה ולאות למען יידע הרואה דברי אלה מהחסרון שיוכל להמנות אי"ה אם יזכני השם יתברך ברוב רחמיו להוסיף שנית ידי מד"ס במהדורא (ושם אדבר ג"כ אי"ה עם מי שחשב לפטפט באיזה מקום הן תנואות עלי ימצא,⁴⁶ ויראה וישמע חכם בעזה"י די השב ויוסיף לקח להצילני מריב לשונות לא עת לאהוב פשע אוהב מצה, אע"פ שאני מצמצם גדול בלשון שלא לאבד הזמן היקר בדברים של מה בכך, ואפילו בד"ת מוכרחני לקצר ביותר וביחוד להיות עצלן במלאכת החפוש, לא סגי בלאו הכי, כידוע לשכן טוב הרואה הנכנסים והיוצאין, שאין דנין משאי אפשר, ע"כ הנחתיה לאחרים להתגדר בה מי כהחכם יודע פשר) להוציא לאור תעלומה ופה

⁴⁵ הכוונה לספרו לחם שמים, ח"א, וואנזיבעק, תצ"ג.

⁴⁶ הכוונה לרבי משה חאגיז, שהשיג על כמה פירושי רבינו יעב"ץ בספר לחם שמים, והכניס דברי השגותיו לתוך פירושי ר' אלישע ב"ר אברהם שנדפסו בספר פי שנים. ורבינו יעב"ץ מבטיח כאן -- בתוך אותו ספר -- שישלב להשגותיו, וכן עשה. עיין שאילת יעב"ץ, ח"א, אלטונא, תצ"ז, בקונטרס עשרה לחם (בסוף הספר), סימן ד, וחזר על דבריו בספר משנה לחם -- והוא מהדורא שניה לספר לחם שמים ח"א -- הנלווה לספר לחם שמים, ח"ב, אלטונא, תקכ"ח.

אעמיד א' לדוגמא,⁴⁷ ותכון תפילתי תפלה קצרה בעד האי גברא יקירא חכמה וזקנה יש כאן בר אוריין ובר אבהי יאי בצוותא בסימא לענדו ולכבדו להדרו לעטרו בהידור שיש בו קימה, בשכר זה נזכה ונראה בנחמה כנפש אדם להבל דמה,

תולעת יעקב בהגאון החסיד המפורסם כמוהר"ר צבי אשכנזי זצוללה"ה, באלטונא מולדתו ארץ מגורי אביו חותם לכבוד תורה ולומדיה לשמה יום ה' א"ך טוב לישראל אלהים לברי לבב תורת ה' תמימ"ה לפ"ק.

* * *

- ב -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, ז' חשון, ת"ק.
 שם הספר: **ים של שלמה** על מס' יבמות,⁴⁸ לר' שלמה לוריא, אלטונא, ת"ק.
 מהות הספר: פירושים ופסקים למסכת יבמות.
 שאר המסכימים: ר' יחזקאל קצנאלנפוגין אב"ד אה"ו; ר' יעקב כ"ץ אב"ד פרנקפורט דמייין.

הסכמת הרב המאור הגדול המפורסם ה"ה

מוהר"ר יעקב בהגאון החסיד המפורסם

מוהר"ר צבי אשכנזי זצלה"ה אב"ד דק"ק עמדין

יגילו המעיינים וישישו הקונים כי מצאו באר מים חיים זה הים הגדול ורחב ידיים שם רמז ואין מספר הוייות קטנות עם גדולות, שם אניות המל"ח שלמה יהלכון עם אני חורים וסגנים, יודעי ים התלמוד תופסי משוטי הפלפול ובקיאים לצלול במעמקי מי העיון האדירים מעלים חרוץ בידם טובם שוהם יקר וספיר גזרתם עצמה מאד עצם מפנינים,

⁴⁷ הדוגמא -- והוא פירוש למשנה ראש השנה ד: ז -- לא נדפס יחד עם ההסכמה, אלא לאחר הקדמת המחבר לספר פי שנים. והוא נדפס גם בספר משנה לחם על אתר (ותמצאהו בספר משנה לחם הנלווה לספר לחם שמים, ירושלים, תשל"ח, ח"ד, עמ' שיג-שטו).

⁴⁸ זו ההוצאה הראשונה של ספר ים של שלמה למס' יבמות. רבינו יעב"ץ בהסכתו מוכיח שאכן כתב היד שהולך ונדפס מכיל דברי המהרש"ל. והוא היחיד בין המסכימים שעמד על הצורך להוכיח אמיתותו של כתב היד.

רבים שתו לימא מסייעא להנהו נחותי ימא רבא דרדיפי מיא ונפישי בכמה הילכתא גברותא ורווחא שמעתא ואנהרינהו לעיינין, יתנו הודאה לשעבר בשכבר יצא מוניטין של הגאון המחבר התייר הגדול וטבעו ידוע בעולם קיבץ וריבץ תורה בישראל ותושיה לרוב הודיע בחיבורו ים של שלמה המודפס מאז על ג' מסכתות,⁴⁹ בהם האיר עיני הלומדים בכמה גופי הלכות ופסקי דינים ורבים התאוו תאוה לאמר מי ישקני מים מתוקים וצלולים לשתות מי ביאור הים ש"ש על מס' יבמות, ביחוד דבר שנצטער עליו אותו צדיק (כמוזכר בהקדמתו ליש"ש על חולין) שטרח בה כמה שנים, ועתה ראו מאור גדול בים ומתוק האור לעינים עיניו כעפעפי שחר ראוי לברך להוזה ברכת הנהנים, ולבקש על העתיד שיתגלו תעלומות חכמת שלמה כי רבה היא במסכתות הנשארות לא יחשו מהיות צועקים ונענים, ועם שניכרים דברי אמת מטבע הלשון ואיכות הדברים וסידורן קורא אני אליהם יעמדו יחדו עם חיבור יש"ש הנדפס מלפנים כל רואיהם יכירום יתנו עידיהן ויצדקו כי ממקור אחד יצאו מרועה אחד ניתנו אב אחד לכולם, הוא הרב המובהק גדול ליהודים מהרש"ל זצ"ל הנוטע נטעי נעמנים, נדרשתי ללא שאלו⁵⁰ להעיד על חידוש הירח הנראה בעליל שכבר קדשוהו שמים לאמר לנו המים, על פי הדברים האלה ברית כרתי לעיני הקורא למי הים הללו את קסתי נתתי ולכבוד עטרת תפארת הגאון מהרש"ל ז"ל יצאתי הפעם חוץ למחיצתי השפלה והאפלה אשר גדרתי בעד קולמסי בל יתערב עם שונים, נמצאתי לאשר ביקשני ש"ב הרב המופלג כמוהר"ר זלמן נר"ו המנסך מים עליונים על מזבח הדפוס לבחון אותם לראות הקלו המים אם זכים הם, זכין שלא בפניו לאדם הגדול אשר חפרם ממטמונים, לכן הגדתי היום והעדתי יחידי אני קרתי ושתיתי מים יפים איזה טיפים כדי גמיעה לפי דוחק השעה ובינותי בספרים ראיתי הדברים כנים באמת מן המקדש המה יוצאים מפי זקן חדש, ואציב לו ציונים ומסרתי להמעין קורא בצדק אלו הסימנים, לך נא ראה בספר התשובות להגאון מהרש"ל זצ"ל סימן ו' בשאילת החפיפה כי שם הביא דין בן הנדה אם פגום לכהונה שנתווכח בו חכם אחד, והן הן הדברים שנשנו בספר הלז ספ"ג, עוד בסימן ל"ג מהתשובות העתיק

⁴⁹ עד אז יצאו לאור ספר ים של שלמה למסכתות ביצה, בבא קמא, וחולין.

⁵⁰ על פי ישעיהו סה:א.

מספרו זה הגדול מ"ש בסימן ט"ז מפ"ב מלה במלה, עוד בתשובותיו סימן צ' סדר חליצה הועתק כהוייתו בצורתו מספרו הלז ספי"ב אות באות ממש ברית הן הן הדברים באמירה נקנים ובכתב ובחזקה, בתלתא הויא חזקה אלימתא אליבא דכולי עלמא, ומעתה אל יסתפק אדם שהוא הוא המחבר ז"ל החופר הים של שלמה מחזיק מי מקוה טהרה בנות ישראל להילולים אז תשמח בתולה נשאת במחולים בראות גם ספר יש"ש על כתובות יוצא לאור עולם המלבישכם שני עם עדנים לחמו ניתן מימיו נאמנים, ועתה יאמרו נא יראי ה' הרבנים העולים בהסכמה אשרינו שאנו מסכימים ומעריבים ערבים קבלנים לכל הרוצה ליקח יבוא ויקח מים יכרה בכסף מלא וישתה משתה שמנים ממוחים מאומתים משומרים בקנקנים מזופתים מיושנים, השותה מים לצמאו מלא לוגמיו מברך פוקח עורים כי יתן בכוס עיניו, ובכיס עינו אל תהי צרה הולך למישרים דובב שפתי ישנים, בשכר זאת נזכה בימינו שתמלא הארץ דעה כמים לים מכסים ולראות בנחמות שכורת ולא מיין כמעט שטפוננו הזדונים וה' צבאות רוגע הים אמר מבשן אשיב ישיב ממצולות ים אלה מרחוק ואלה מצפון ומים ומארץ, סימנים בין כך ובין כך קרואים בנים, באנו באש ובמים ויוציאנו לרויה אלהי האלהים ואדוני האדונים, תפלה לעני עיף ואין אונים יגע ורפה ידים מהמון תלאות ע"ג תלאות וטרדות מטרדות שונים גר באלטונא כותב וחותם לכבוד תורה ולומדיה לשם שמים ביום א' ט"ו אחר החג שמרצין בו על המים ומתחילין לשאול (לדברי ר"ג) בברכת השנים,⁵¹ יום הולדת הספר סמוך לגמרו עיצורו תחת מכבש הדפוס היום יצא לאויר העולם החיבור מס' יבמות הים אשר לשלמ"ה המל"ך אל חכמים ונבונים לפרט קטן משנות היצירה נמנים,

הקטן שבקטנים יעקב בהגאון החסיד המפורסם כאחד מהראשונים כמהר"ר צבי אשכנזי זצלה"ה.

* * *

⁵¹ הכוונה לז' חשון, עיין משנה תענית א' ג.

- ג -

מקום ותאריך ההסכמה: אמשטרדם, כ' כסליו, תקי"ב.
 שם הספר: **מקדש מלך** לר' שלום בוזאגלו,⁵² חלק ג', אמשטרדם, תקי"ב.
 מהות הספר: פירוש על הזוהר.
 שאר המסכימים (לחלק ג'): ר' אריה ליב ב"ר שאול אב"ד אמשטרדם.

הסכמת⁵³ המאור הגדול הגאון המפורסם הרב המופלג

כמוהר"ר יעקב נר"ו

בן לאותו צדיק הגאון המפורסם כמוהר"ר צבי אשכנזי זצוק"ל

יודע כל שער עמי כי מימי מנעתי עצמי מלעלות ולירד בהסכמה על ספרים חדשים מקרוב באו ילדי הזמן, שצריכין בדיקה יפה כדי להעיד על החדוש לתקוע יסוד במקום נאמן, אף כי בדברים שהן כבשונו של עולם כבוד אלהים הסתר דבר וראוי להעלימן, לא לנהוג בהם מנהג הפקר לגלות המכוסה והנטמן שלא להרבות המכשולים בפני עורי לב בצהרים כמתים באשמן, ואזי מאי דקמן ספר חמדת הימים⁵⁴ בחמודו

⁵² עיין עליו בגרשם שלום, "Buzaglo, Shalom ben Moses" בתוך *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem, 1971, vol. 4, columns 1544-1545, והנסמן שם.

⁵³ על הסכמה זו, שרבינו יעב"ץ מתנצל ואומר שנתנה כמעט בעל כרחו, עיין מאמרו של אברהם ביק, "התנצלות ר' יעקב עמדין על הסכמתו לספר מקדש מלך", קרית ספר נ (תשל"ד), עמודים 154-156, ובמאמרי: "ספרים החשודים בשבתאות: רשימתו של הגאון יעב"ץ זצ"ל", בספר הזכרון לרבי משה ליפשיץ, ניו יורק, עמודים תתפ"ה-תתצ"ד, והנסמן שם. ועיין שאילת יעב"ץ, ח"ב, סימן קכ"ו [ירושלים, תשס"ד, ח"ג, עמודים קכ"ו-קכ"ח], וזה לשון השואל: "ואגב אשאל מאדמ"ו הה"ג נר"ו, באשר ששמעתי מפיו הקדוש שמתחרט על הסכמת ספר אחד מחכם מלונדין [הכוונה לר' שלום בוזאגלו, ש.ז.ל.] שנעשה על פי הפצרת גיסו המנוח הגאב"ד דאמשטרדם זצ"ל, האם באו דברי החרטה כבר בדפוס, כי חפשתי אחריו בהחבורים שבידי ולא מצאתיו." והשיב רבינו יעב"ץ, וז"ל: "לענין מה שבקש ממני תלמידי השואל אם באה בדפוס החזרה והמודעא שעשיתי על הסכמתי על ספר מקדש מלך מחמת אונס גלוי, הלא כבר הוצגה באורך בספר שבירת לוחות האון [אלטונא, תקט"ז], דף מ"ה, עמוד ב'." ועיין שם, שרבינו כותב בפירוש שנתן את ההסכמה בעל כרחו "ומתחילה באונס וכפיה עשה."

⁵⁴ הכוונה לספר חמדת ימים (הוצאה ראשונה: איזמיר, תצ"א-תצ"ב), שנחשד לספר שבתאי, ואשר מחבר ספר מקדש מלך מרבה לצטט ממנו. בעיני רבינו יעב"ץ ספר חמדת ימים היה ספר שבתאי מובהק, ופסול לבוא בקהל ה'. לתולדות הפולמוס מסביב לספר חמדת ימים, ראה לאחרונה: ר' יחזקאל נתן, "אודות ספר חמדת ימים", אור תורה לו: א (תשס"ד), עמודים מט-נג; ר' נחום גרינוואלד, "יחסם של גדולי החסידות לספר חמדת ימים", היכל הבעש"ט ו (תשס"ד), עמודים לד-סב; ר' יוסף חיים מזרחי, קונטרס חמדת יוסף: ידבר אודות ספר חמדת ימים, ירושלים, תשס"ד; ר' משה אייזיק בלוי, "על ספר חמדת ימים", קובץ בית אהרן וישראל יט: ד (תשס"ד), עמודים קסא-קסו; ר' יהושע מונשיין, "הספר חמדת ימים וגדולי החסידות", היכל הבעש"ט ז (תשס"ד), עמודים קנד-קסז (ותגובת ר' נחום גרינוואלד, שם, עמודים קסח-קעד); ור' משה צוריאלי, "מבוא מורחב לספר חמדת ימים", בספר חמדת ימים: פסת, שבועות, סוכות, ירושלים, תשס"ד, עמודים 1-71.

לא ימלט רשע את בעליו אנשי השם כאחימן,⁵⁵ ותמס כעש חמודו⁵⁶ ידל כבודו ירזה משמן⁵⁷ בהציבו יד ושם לאליל וחמן, יכרת וינתן לנצח, יודש כקצח⁵⁸ כהדוש מתבן במו מדמן,⁵⁹ לדידי חזי בר ליליתא הורמן דשוור מהאי גיסא להאי גיסא על שבילא כמין כחוי חורמן,⁶⁰ וצריך נטירותא יתירא כדנטיר יעקב וחזני מתא דתמן,⁶¹ וכבר פרסמנו החנפים הצבועים בבית המדות שלנו⁶² בכמה מקומות, וביחוד על דברת ס' חמדת הנ"ל המזוייף מתוכו ושקוציו בין שניו ע"ז חקוק על לבו כהמן, יעוין בסוף עליית יחוד המעשה⁶³ שם חטאה שורה וצורה נסמן, על פי הדברים והאמת האלה כשהפציר בי החכם המחבר הנ"ל כמוהר"ר שלום נר"ו רב שלמן, בהיותו אתי עמי במחיצתי באלטונא להקים עדות ביעקב על חבור הנ"ל פירוש לזוהר המיומן, והראני ח"א ממנו אפס קצהו ראיתי במיעוט פנאי ומצאתי בו דברים נכוחים בטעמן כטעם מן, טעם זקנים יקח לקח טוב לאשר הביא אלוה בידו והביא למקדשו והודיע מקומן, על כן יטע נטע נעמן, פריו יתן בעיטו והיה טעמו כטעם לשד השמן, מ"מ לא מהרתי לתת שאלתו לשנות טעמי לצאת ממחיצתי הנ"ל לפרוץ גדרי לא נמצאתי מזומן, אולם שלא להתראות סרבן יותר מדאי היו דברי תנאי שאם מסכים דעת א"ג הגאון המפורסם הארי החי⁶⁴ יחי לבבו לעד מרא דאתרא הדין לסמוך ידיו על ספר מקדש מלך מעשה ידי אומן, דאומן לה סמא דחיי מכריז מאן בעי סמא דחיי מאילנא דחיי דגניז במכמן, דברי שלום הרב המובהק הנ"ל ואמת אמונה אומן, אזי בע"כ אמשך אחריו בעבותות אהבתו ואהי להם

⁵⁵ על פי איוב כ: כ וקוהלת ח: ח.

⁵⁶ על פי תהלים לט: יב.

⁵⁷ על פי ישעיהו יז: ד.

⁵⁸ על פי ישעיהו כח: כז.

⁵⁹ על פי ישעיהו כה: י.

⁶⁰ עיין ב"ב ע"ג-ע"ג:.

⁶¹ על פי ב"מ צ"ג:.

⁶² שם של פרק בתוך סדורו של רבינו יעב"ץ, חלק ג', הנקרא ספר בירת מגדל עוז, אלטונא, תק"ח. ועיין שם, למשל, עמ' רסד (בהוצאת אשכול, ירושלים, תשל"ח, עמ' 242).

⁶³ שם של מדור בתוך הפרק הנזכר למעלה. עיין ספר בירת מגדל עוז, עמ' רעז (בהוצאת אשכול, ירושלים, תשל"ח, עמ' 254).

⁶⁴ הכוונה לר' אריה ליב ב"ר שאול, אב"ד אמשטרדם, גיסו של רבינו יעב"ץ, אשר גם הוא היה בין המסכימים על ספר מקדש מלך.

כמרימי עול כפות המנעול⁶⁵ לעבור על מדתי לרבות עוכלא ותומן,⁶⁶ ועתה בראותי כי לפני מר גיסי הגאון פאר הדור חכם כהימן, הגון וכשר הדבר בעיניו להבנות מקדש מלך ולישב על משפטו ארמן, יהיב רשו והורמן אוקי גברא אחזקה דחבר שאינו מוציא מת"י דבר שאינו מתוקן, חזי מאן קמסהיד גברא רבה דכבני מאה מהימן, בתר רישא גופא אזיל ומוד' במודים דרבנן עני אבתריה אמן, ומה גם שהחכם השלם והמופלג המגיה והמסדר כמור"ר דוד מילדולה⁶⁷ בבואי פה העירה אמשטרדם יע"א הפציר בי עד בוש ולא יכולתי לשום לאל מלתו מוצא שפתי לא אשנה והנני נעשה סניף לאריות שזרזוני כדל מסכים הולך על כל הנאמר למעלה בגזרת אריה דבי עילאה העובר על דבריו יושד כשוד שלמן,⁶⁸ ולשומעים ינעם לתת להם מטל השמים ומשמן ויזכו לראות בתנחומן, כי יאתה מני מצרים חשמן⁶⁹ ושבו בנים לגבולם ולמקומן, כולם על משמרתם וקרבנות קרבים לשמן, אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן, כאשר את נפש רש הולך בתומו דורש טוב לעמו מאלוהיו לא אלמן, ודובר שלום לכל זרע השלום ממזרח וממערב מצפון ומתימן, הטרוד כאיש נודד ממקומו יעב"ץ ס"ט⁷⁰ כאורח נטה ללון באמשטרדם חותם ביום שנאספו בני הגולה אל עזרא ותקן תקנות וגדרים לקיום הדת,⁷¹ שנת אשרי שאל יעקב בעזרו שבר"י על ה' האל הנאמן,⁷²

הקטן יעקב בן הגאון כמוהר"ר צבי אשכנזי זצוק"ל.

* * *

⁶⁵ על פי הושע יא: ד ושה"ש ה: ה.

⁶⁶ על פי ב"ב צ, וסוטה ח: .

⁶⁷ בעל שו"ת דברי דוד (אמשטרדם, תקי"ג). עיין עליו בשמואל יוסף פין, כנסת ישראל, ווארשא, תרמ"ז, עמוד 242.

⁶⁸ על פי הושע י: יד.

⁶⁹ על פי תהלים סח: לב.

⁷⁰ ראשי תיבות: "סיפיה טב", וכך היה רגיל רבינו יעב"ץ לחתום את שמו בתשובותיו ובאגרותיו. עיין, למשל, שאילת יעב"ץ, ח"א, סימנים ה-י"א. ולאחרונה גילו את חותמו של רבינו יעב"ץ, והוא נושא את האותיות "יעבץ סט", עיין יודיאקה ירושלים: קטלוג יודיאקה, י"א אייר תשס"ג, פריט 134. על פיענוח ראשי התיבות "ס"ט" נשפך הרבה דיו, ועיין לאחרונה ר' שלום חזן, "לפתרון ראשי תיבות ס"ט", צפונות י (תשנ"א), עמודים קיג-קטו, והנסמן שם.

⁷¹ כ' טבת, עיין עזרא י: ט.

⁷² על פי תהלים קמ"ו: ה.

- ד -

מקום ותאריך ההסכמה: אלטונא, ט' אייר, תקל"ג.

שם הספר: **שער השמים**, חלק א', אלטונא, תקל"ג.

מהות הספר: מחזור לימים נוראים.

שאר המסכימים: ר' דוד ברלין אב"ד אה"ו; ר' ישעיה יפה ראש בית דין אה"ו.

הסכמת הרב הגאון הגדול המופלא המפורסם מופת הדור

מוהר"ר יעקב נר"ו איש בשם ישראל יכונה יעב"ץ

נזדקקתי לבקשת האלופים ה"ה התורני כהר"ר חיים שמש וש"ץ, והתורני כהר"ר אלחנן הענדיל ש"ץ, ונלוה אליהם היקר כ' משה בון מדפיס, שלשה המה מטיבי סע"ד,⁷³ בהדפסת ספר מחזור כמנהג פולין בנוי, והידור מוסיף על הראשונים, ותכל המלאכה ותבוא בעדי עדיים נזמה וחלייתה תעד כפי המובטח מהם ומיועד, אך לזאת יראה יבוא בהם ורעד פן יבוא איש אשר לא עמל בו ירד לאומנתם ויפסוק לחיותם יאכל פרי יגיעם ויסעד וישלח רזון בנפשם יעבור גבול דרך בת"ה יצעד,⁷⁴ בכך מהראוי לסלק הזקם לגזור בנח"ש חויא דרבנן לבל יקרב איש זר לחזור ולהדפיס המחזור כדמות תבניתו תוך שלש שנים אחר גמר חלק ב', מעתה ישמרו ויזהרו כל מדפיסי בני עמנו ולא יאהבו קללת ארור משיג גבול רעהו, יחפצו בברכ' ותבואם להצלי' במלאכת' הראוי' להם בזה כונן אשורם וקסולם לא ימעד, לשומעים ינעם ויזכו עמנו לראות בטוב ירושלים כי עת לחננה כי בא מועד, לשוב אל המנוחה והנחלה זאת היא עדי עד, כנפש הגר בארץ מגורי אביו ומתאוה שכון בארץ אבותיו אי"ו⁷⁵ השלשה באויר המחכים,⁷⁶ ויעקב קרא לו גל"ה ע"ד ורעה הכרמל כימי עולם ירעה בשן וגלעד,⁷⁷

⁷³ על פי משלי ל: כט.

⁷⁴ על פי משלי ז: ח.

⁷⁵ אי"ו: ראשי תיבות אברהם, יצחק, ויעקב.

⁷⁶ בארץ ישראל, דאורא דארץ ישראל מחכים, על פי בבא בתרא קנ"ח:.

⁷⁷ על פי ירמיהו נ: יט.

הטרוד יעקב ישראל⁷⁸ מכונה יעב"ץ חותם באלטונא ט' אייר תפל"ה לאל ח"י לפ"ק.⁷⁹

⁷⁸ בערך בשנת תקכ"ה, בהיותו בן ששים ושמונה, שינה רבינו יעב"ץ את שמו בהוסיפו את השם "ישראל" לשמו. אם כי מסתבר ששינה את שמו כדי לשנות את מזלו (אולי בגלל חולי מסוכן), אין זכר לכך בכתביו הרבים. אדרבה, רבינו טוען שכך הראו לו מן השמים. בספר התאבקות, אלטונא, תקכ"ב-תקכ"ט, עמוד קיב, כותב רבינו: "והוא יתברך שלחני, בשמי קראני, וכעת הראני לקרוא שמי ישראל." וז"ל בספר ציצים ופרחים, אלטונא, תקכ"ח, בהקדמת הספר: "חברתי וסדרתי בעזרת ה' יתברך אחר שנקרא שמי מן השמים גם ישראל, מצורף אל שם יעקב, שמי הראשון." ורבינו דרש טעמ"א דמקרא"א בריש ספר מטפחת ספרים, אלטונא, תקכ"ח, עמוד ג, באמרו: "לא אירא מרבבות עם, ואדברה בעדותיו נגד מלכים ולא אבוש, ברוך ה' שעשתני ישר, על כן קרא שמי גם ישראל." ובסוף אותו הספר דרש טעמא אחרינא, וז"ל שם, עמוד מט: "תתן אמת ליעקב, ממעי אמי הזכיר שמי, ומבטן קראני יעב"ץ שם כינויי, ואחר שנאבק אי"ש עמי הוסיף לי שם ישראל." כלומר, כמו שיעקב אבינו נאבק עם "איש" (בראשית לב: כה), גם רבינו יעב"ץ נאבק עם אי"ש (ראשי תיבות: יהונתן אייבשיץ), וממילא מובן למה הוסיפו לו את השם "ישראל". בספרו שאילת יעב"ץ, משתמש רבינו בשמו החדש רק משנות תקכ"ה ואילך. עיין, למשל, שאילת יעב"ץ, ח"ב, סימנים כ"ד וע"ב. ויש לשים לב שרי"א נפטר לבית עולמו בשנת תקכ"ד.

⁷⁹ כמובן, הסכמות רי"א ורבינו יעב"ץ נכתבו בעד אחרים, ולמעלה רשמנו את שמות הספרים והמחברים. ברם, חשוב גם לעמוד על פן אחר: למי פנו רי"א ורבינו יעב"ץ כאשר בקשו הסכמות על הספרים שלהם? רי"א הדפיס שני ספרים בחייו, ושניהם בלי הסכמות! ספרו הראשון, לוחת עדות, אלטונא, תקט"ו, מכיל אוסף מכתבים מגדולי הדור המגינים עליו נגד יריביו. יכול הטוען לטעון שכל מכתב ומכתב הוא מעין הסכמה, ולא היה צורך להוסיף הסכמות רגילות. זאת ועוד, מצד תוכן הספר, שהוא פולמוסי, לא היתה סיבה לחשוש להשגת גבול ע"י מדפיס אחר, וממילא לא היה צורך להסכמות. אולם ספרו השני, כרתי ופלתי, אלטונא, תקכ"ג, הוא מחשובי ספרי ההלכה, וגם הוא נדפס בלי הסכמות. ועל זה התנצל רי"א בהקדמתו לספרו, וזה לשונו:

"והנה לא רציתי ליקח הסכמה מגאוני הזמן כסדר חובר חיבור כי לא מצאתי בהם תועלת, כי בלא"ה כל זמן שספרי אינו נמכר, ונתמלא חסרוני בהוצאות רב שהיה לי על הדפוס, מי ידפיסו כתבניתו ויפזר הונו על מגן, ספק אתי ספק לא אתי, ואחרי הנמכר גאולה תהיה להם אשר מורשים להדפיסו שנית ומחזקנא טובתם במודים דרבנן, וא"כ מה תועלת יש בהסכמה רחוק משכר וקרוב להפסד, כי דרך המסכימים להרבות בשבח המחבר, בתוארים עצמיים יסלסלוהו, ובין כוכבים ישימו קנו, וכדומה. ואין זה אלא מוליד התנשאות רוח בקרב איש, ולמה זה אנכי מושלל משלימות נפשו וחסר לנפשו כל טוב האמיתי, בחושך בא ובחושך ילך, איש מכאובים ידוע חולי ובמסתר פנים נבזה חדל אישים, ואיך יתגאה לייחס עצמו בתוארים כל דהו, ולכן שתיקתי יפה מדיבורי."

גם רבינו יעב"ץ, שזכה להדפיס קרוב לארבעים ספרים בחייו, לרוב לא לקח הסכמות. עיין יצחק רפאל, "כתבי רבי יעקב עמדין", ארשת ג (תשכ"א), עמודים 276-231. ואלו הספרים שהדפיס יחד עם הסכמות:

1. **לחם שמים**, וואנזיבעק, תצ"ג, עם הסכמת ר' יחזקאל קצנאלנפוגין, אב"ד אה"ו.
2. **עמודי שמים** (סדור יעב"ץ, ח"א), אלטונא, תק"ה-תק"ח, עם הסכמת ר' יחזקאל קצנעליפוגין, אב"ד אה"ו.
3. **שער השמים** (סדור יעב"ץ, ח"ב), אלטונא, תק"ז, עם הסכמת ר' אריה ליב ב"ר שאול, אב"ד אמשטרדם.
4. **עץ אבות**, אמשטרדם, תקי"א, עם הסכמת ר' אריה ליב ב"ר שאול, אב"ד אמשטרדם, והדיין ר' משה פרנקפורט מאמשטרדם.

יוצא שרק שלשה מסכימים זכו להסכים על ספרי רבינו יעב"ץ בחייו, ועל רוב ספריו, ביניהם ספרי הלכה מפורסמים כגון **שאילת יעב"ץ ומור וקציעה**, לא לקח הסכמות.